

MLETAČKI ČASNICI, SVEĆENICI, GRAĐANI – TRAGOM BARANA U ZADRU (XVII.-XVIII. stoljeće)

Lovorka ČORALIĆ
Hrvatski institut za povijest u Zagrebu

UDK 949.75"16-17"
Izvorni znanstveni rad

Primljeno 15. XI. 2007.

U razdoblju mletačko-turskih ratova u ranom novom vijeku glavni grad mletačke pokrajine Dalmacije Zadar predstavljao je jedno od najjačih vojnih uporišta Republike Svetoga Marka na istočnom Jadranu. U XVII. stoljeću, razdoblju kada se odvijaju dva posebno važna i trajanjem duga mletačko-turska vojna sukoba (Kandijski i Morejski rat), u Zadru i njegovoj okolici djeluju brojne vojne posade popunjavane ljudstvom sa šireg područja tadašnjih (i bivših) mletačkih posjeda od Istre do Albanije. U ovom radu pokušat ću, tragom gradiva iz Državnog arhiva u Zadru (oporuke i inventari iz fonda Spisi zadarskih bilježnika) ukazati na prisutnost i djelovanje Barana u Zadru (ali i na širem području istočnojadranskog uzorja) u razdoblju od druge polovice XVII. stoljeća do šezdesetih godina XVIII. stoljeća. U prilogu se objavljuju cjeloviti ili djelomični prijepisi nekoliko oporuka barskih iseljenika u Zadru.

Ključne riječi: Dalmacija, Mletačka Albanija, Mletačka Republika, Zadar, Bar, rani novi vijek, vojna povijest, društvena povijest, demografija, migracije.

OD KOTORA DO DRAČA: OPĆI PODATCI O USELJENICIMA S PODRUČJA MLETAČKE ALBANIJE U ZADRU

U razdoblju višestoljetne mletačke uprave Dalmacijom (1409.-1797.) grad je Zadar bio političko, upravno, vojno i gospodarsko središte najvećega dijela istočnojadranskih stečevina Serenissime, a vrhovni predstavnik njezine vlasti u Dalmaciji (generalni providur), sa sjedištem u Zadru, bio je nadređen i drugim mletačkim pokrajinskim upraviteljima (providurima Mletačke Istre i Mletačke Albanije). U dugim stoljećima mletačke opstojnosti nad najvećim dijelom hrvatske obale Zadar je bio i najmnogoljudniji dalmatinski grad, mjesto žive i intenzivne komunikacije i protoka ljudi kako iz svih onodobnih mletačkih državnih područja (od Mletaka i širega područja Veneta preko Istre, Dalmacije i Albanije do Grčke i Levanta), tako i sa širih europskih prostora.

Multietničko i multikulturalno obilježje Zadra u doba mletačke uprave jedna je od glavnih, u historiografiji zasigurno nedovoljno istraženih sastavnica iz prošlosti toga grada. Raznolikost etničke, vjerske i društvene strukture zadarskoga žiteljstva jamačno je

bila najizrazitija u vrijeme mletačko-turskih ratova kada grad Zadar – najvažniji bastion mletačke opstojnosti na istočnome Jadranu – postaje i najmnogoljudnija vojarna za vojnike i časnike najrazličitijega zavičajnog podrijetla. Takvo će stanje biti – i ne samo u doba trajanja ratnih sukoba koji su ove prostore potresali u ranom novom vijeku – značajkom društvenog i demografskog razvoja Zadra i u godinama mira (najčešće prividnog), čineći tako ovu sastavnicu iz povijesti nekoć glavnoga dalmatinskog grada prevažnom i nikada dovoljno obrađivanom cjelinom njegove prošlosti.¹

Stanovništvo Zadra činili su kroz njegovu prošlosti, kako je rečeno, brojni žitelji raznolike etničke i vjerske, domovinske i zavičajne pripadnosti. Među njima zapaženo su i ni približno dovoljno istraženo mjesto imali useljenici podrijetlom s područja Mletačke Albanije (*Albania Veneta*).² Ovdje nije riječ o skupnom, zajedničkom, odnosno planskom useljavanju u Zadar (ili u druge dalmatinske gradove), već o pojedinačnim primjerima, useljavanjima i useljenicima koji poglavito dolaze samostalno i s ciljem rješavanja svoje životne egzistencije u krajevima i gradovima sigurnijim od ratnih događanja. Čak i kada je riječ o vojnicima zavičajnim podrijetlom iz Mletačke Albanije, kojih je u Zadru u doba mletačko-turskih ratova bio nemali broj te koji su dolazili kao dio postrojbi novačenih i ustrojenih na osnovu iste zavičajne pripadnosti, nije moguće govoriti o kompaktnoj,

---

¹ O povijesnom razvoju Zadra u ranom novom vijeku, posebice u doba mletačko-turskih ratova, usporedi neka djela: Angelo de BENVENUTI, *Zara nella cinta delle sue fortificazioni*, Milano, 1940.; ISTI, *Storia di Zara dal 1409 al 1791*, Milano, 1944.; Boško DESNICA, *Istorija kotarskih uskoka*, sv. 1-2, Beograd, 1950.-1951.; Seid M. TRALJIĆ, Mletačko-tursko susjedstvo na zaderskoj krajini XVIII. stoljeća, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 4-5, Zagreb, 1959., str. 409-424; ISTI, Zadar i turska pozadina od XV. do potkraj XIX. stoljeća, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 11-12, Zadar, 1965., str. 203-227; ISTI, Tursko-mletačke granice u Dalmaciji u XVI. i XVII. stoljeću, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 20, Zadar, 1973., str. 447-458; Maja NOVAK, Zadar glavni grad mletačke Dalmacije i Albanije, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 11-12, Zadar, 1965., str. 187-202; Gligor STANOJEVIĆ, *Dalmacija u doba Morejskog rata 1684-1699*, Beograd, 1962.; ISTI, *Jugoslavenske zemlje u mletačko-turskim ratovima XVI-XVIII vijeka*, Beograd, 1970.; Roman JELIĆ, Stanovništvo Zadra u drugoj polovici XVI. i početkom XVII. st. gledano kroz matice vjenčanih, *Starine JAZU*, sv. 49, Zagreb, 1959., str. 349-509.; ISTI, *Stanovništvo Zadra 1608. godine*, Zadar, 1986.; Tomislav RAUKAR – Ivo PETRICIOLI – Franjo ŠVELEC – Šime PERIČIĆ, *Zadar pod mletačkom upravom*, Prošlost Zadra, sv. III, Zadar, 1987. (dalje: PZ III); Marko JAČOV, Le guerre Veneto-Turche del XVII secolo in Dalmazia, *Atti e Memorie della Società Dalmata di Archeologia e Storia Patria*, sv. 22, Venezia, 1991.; Š. PERIČIĆ, Glavari i časnici Vojne krajine u Dalmaciji, *Radovi Zavoda HAZU u Zadru*, sv. 35, Zadar, 1993., str. 219-232.

² Mletačka Albanija (*Albania Veneta*) – mletačka stečevina na jugu istočnojadranske obale. Obuhvaćala je Boku kotorsku s pripadajućim gradovima, područje Herceg Novog, Budve, Bara, Ulcinja, Krivošija, Paštrovića, Grblja, Maina te današnju albansku obalu sa Skadrom, Dračom i Lješom, iako se svi navedeni krajevi nisu stalno nalazili pod mletačkom vlašću (Bar, Ulcinj, Herceg Novi, Risan te gradovi u današnjoj Albaniji). Pokrajinom je upravljao izvanredni providur (*provveditore straordinario*) sa sjedištem u Kotoru, podčinjen generalnom providuru u Zadru te u nekim pitanjima izravno mletačkom duždu i senatu. Usporedi: M. NOVAK, Zadar glavni grad mletačke Dalmacije i Albanije, str. 196-201; Giuseppe VALENTINI, Appunti sul regime degli stabilimenti Veneti in Albania nel secolo XIV e XV, *Studi veneziani*, sv. VIII, Firenze, 1966., str. 196-266; Miloš MILOŠEVIĆ, Zašto se Boka Kotorska u mletačkim izvorima nazivala “Mletačkom Albanijom”?, u: Zbornik izveštaja o istraživanjima Boke Kotorske, III, (1985.), *Spomenik SANU*, sv. 127, Beograd, 1986., str. 239-241.

trajnije naseljenoj useljeničkoj zajednici, već o privremenom useljavanju skupine osoba čije zanimanje ponajprije karakterizira izrazita mobilnost. Jedino plansko useljavanje skupina stanovnika s područja Mletačke Albanije na područje Zadra odnosi se na dobro poznatu i u historiografiji proučenu doseobu Arbanasa sa šireg područja Barske nadbiskupije u vrijeme djelovanja zadarskoga nadbiskupa Vicka Zmajevića, ali ta doseoba i ti useljenici nisu tema ove rasprave.³

Raščlamba velikog broja uzoraka oporučnih spisa (Spisi zadarskih bilježnika, (dalje: SZB), pohranjenih u Državnom arhivu u Zadru (dalje: DAZ)⁴, pokazuje nam da spomen useljenika (ponajprije vojnika) zavičajem sa šireg područja mletačke pokrajine Albanije bilježimo već od prvih desetljeća mletačke uprave u Zadru.⁵ U XVI. stoljeću, posebice od njegove druge polovice i godinâ uoči, tijekom i nakon Ciparskoga rata (1570.-1573.), broj useljenika u Zadar naglo raste, a osim vojnika (mobilne skupine, rijetko trajno useljene), izvori bilježe i sve više civilnih osoba zavičajem s područja od Boke kotorske do albanskih gradova. Najučestalije ubilježbe žitelja iz Mletačke Albanije u Zadru bilježimo u XVII. stoljeću, razdoblju tijekom kojega su se na dalmatinskim prostorima odvijala dva dugotrajna mletačko-turska ratna sukoba (Kandijski i Morejski ratovi). U tom je razdoblju i sveukupan priljev useljeničkog stanovništva u Zadar posebno naglašen, a vojne posade u gradu i susjednim utverdama postižu svoj najveći opseg. U XVIII. stoljeću, razdoblju postupnog prestanka ratnih događanja na dalmatinskim bojištima, vojna posada u Zadru i većim dalmatinskim gradovima smanjuje se, priljev vojničkog žiteljstva opada, a sve je više ubilježbi useljenika koji u Zadar dolaze radi obnašanja nekoga civilnog zanimanja.

Užim zavičajnim podrijetlom useljenici iz Mletačke Albanije dolaze, prema podacima iz njihovih oporučnih spisa, iz većih gradova Boke kotorske (Kotor, Risan, Herceg Novi), s budvansko-barsko-ulcinjskog područja (Budva, Bar, Ulcinj) i današnjeg albanskog uzmorja (Skadar, Drač, Drivast). Neki su od njih u izvorima označeni zemljopisno-regionalnim imenima (useljenici s područja Paštrovića, Grblja, poluotoka Luštica, rijeke Bojane), a u nemalom se broju primjera ovi useljenici bilježe i dodatnom oznakom *Albanese (de Albania)*.

---

³ O doseobi i povijesti zadarskih Arbanasa postoji opsežna literatura. Usporedi neka djela: Tulio ERBER, *La colonia albanese di Borgo Erizzo presso Zara*, Dubrovnik, 1883.; Mijo ČURKOVIĆ, *Povijest Arbanasa kod Zadra*, Šibenik, 1922.; Aleksandar STIPČEVIĆ, *Kulturno-povijesni spomenici u Arbanasima (Zadar)*, *Radovi Centra JAZU u Zadru*, sv. 24, Zadar, 1977., str. 319-340; Niko KARUC, *O zadarskim Arbanasima*, Zadar, 1985.; Kruno KRSTIĆ, *Doseljenje Arbanasa u Zadar*, Zadar, 1988. Usporedi tekst A. STIPČEVIĆA u *Enciklopediji Jugoslavije*, sv. I, Zagreb, 1980., str. 219-220. Vidi i bibliografiju A. STIPČEVIĆA, *Bibliografija radova o zadarskim Arbanasima*, *Radovi Centra JAZU u Zadru*, sv. 24, Zadar, 1974., str. 341-358.

⁴ U ovom prilogu poglavito su korišteni Spisi zadarskih bilježnika iz razdoblja od sredine XVI. do u drugu polovicu XVIII. stoljeća.

⁵ Primjerice, u drugoj polovici XV. stoljeća zabilježeni su *Georgius de Durachio stipendiario Jadre* (1463.), *Petrus de Drivasto Albanensis, stipendiarius Jadre* (1463.), *Andreas de Scutari, stipendiarius Jadre* (1456.), *Dominicus quondam Martini de Lacu Scutari stipendiarius Jadre* (1452.) i dr. (DAZ, SZB, *Nicolaus Benedicti, primiceriis Jadre*, 1434.-1468., b. II: Testamenti, str. 48, 49'-50, 108).

Zanimanja useljenika iz Mletačke Albanije ponajprije su bila, kako je to prethodno objašnjeno, vojnoga obilježja. Međutim, poneki od njih bilježe se i kao obnašatelji civilnih službi i zanimanja (svećenici, obrtnici)⁶, a u nemalom broju primjera zanimanje nije izrijeком iskazano.⁷ Uglavnom su to osobe srednjeg i nižeg imovnog statusa, a samo iznimno, kao u primjeru kotorske iseljeničke plemićke obitelji Paskvali-Pima, riječ je o primjeru iseljavanja predstavnikа gradske elite.⁸

Useljenici s navedenih područja, koja se u razdoblju koje je predmet ovoga istraživanja, dobrim dijelom više i ne nalaze u sastavu mletačke, već osmanlijske države (albansko uzorje, Ulcinj, Bar), najčešće se bilježe kao vojnici i časnici u mletačkim vojnim postrojbama. Najveći dio njih činili su postrojbe znane pod imenima *Soldati Albanesi*, *Cavalleria Albanese* i *Cappelletti*, a koje su u svoj sastav uključivale vojnike podrijetlom sa šireg područja Mletačke Albanije (etničkom pripadnošću Albance, Hrvate i Crnogorce).⁹ U Zadru je njihova učestala nazočnost zabilježena već od vremena Ciparskoga rata, a izrazito su brojni u vrijeme mletačko-turskih ratova tijekom cijelog XVII. stoljeća. Mnogi od njih u Zadru su zasnivali obitelj, stjecali zemljišne posjede duž zadarske kopnene i otočne okolice te u dalmatinskoj prijestolnici ostajali i nakon isteka vojne službe. Izvori ih bilježe kao obične vojnike – pripadnike postrojbi kojima su zapovijedali hrvatski ili albanski časnici,¹⁰

---

⁶ Primjerice, Marko *Versalco* iz Budve zadarski je kanonik (DAZ, SZB, Franciscus Thomasius, 1548.-1561., b. I: Testamenti aperti, br. 52 (1555.)), a Nikola iz Skadra zabilježen je 1572. kao obućar (DAZ, SZB, Simon Budineus, 1556.-1598., b. III.: Testamenti, br. 241).

⁷ Primjerice: *Nicolaus Bausovich da Lustizza* (DAZ, SZB, Daniel Cavalca, 1557.-1566., b. III: Testamenti, br. 46. (1558.)), *Cristichio Bratich da Budua habitator Jadre* (DAZ, SZB, Simon Venier, 1586.-1616., b. V: Testamenti, br. 287, 1599.); *Gasparina condam Anzolo Ducagin da Scutari* (isto, br. 51, 1589.); *Luca da Castel Nuovo* (DAZ, SZB, Pietro Fumati, 1620.-1624., b. I: Testamenti, br. 31, 1623.); *Marietta Petcovich da Budua* (DAZ, SZB, Zuanne Braicich, b. XII: Testamenti, fasc. 4, br. 161, 1626.).

⁸ *Zanetta Pasquale i Nicolò Pasquale Pima nobile di Cattaro* (DAZ, Cancellaria dei conti, Testamenti, knj. V, str. 224-244, 1771., 1773.).

⁹ *Soldati Albanesi* (*Cavalleria Albanese*, *Cappelletti*) elitna su mletačka konjanička (laka konjica) postrojba. U izvorima se spominju kao jedna od skupina unutar vojnih postrojbi Oltramarina (vojnika sa sveukupnog mletačkog istočnojadranskog područja). Kao i druge postrojbe oltramarina, i *Soldati Albanesi* učestalije se u vrelima bilježe od dvadesetih godina XVI. stoljeća, a stacionirani su – uz dalmatinske gradove – i duž mletačkih posjeda u grčkim vodama i na mletačkoj terrafermi. Kada je riječ o dalmatinskoj bojišnici, posebno je bilo zapaženo njihovo sudjelovanje u Kandijskom ratu, kada su ove postrojbe borbeno djelovale na širokom potezu od Zadra do Splita, u dalmatinskom zaleđu i u Lici. Njihovi vojni zapovjednici, zavičajem također s mletačkog područja od Boke do Albanije, zapažene su, iako još ni približno dovoljno proučene osobe koje su – svojim dugogodišnjim djelovanjem i vojnim prinosima – ujedno i prevažan dio dalmatinske vojne povijesti ranoga novog vijeka. Usporedi: Arduino BERLAM, *Le milizie dalmatiche della Serenissima*, *Rivista dalmatica*, god. XVI, fasc. 1, Zara, 1935., str. 54; Ennio CONCINA, *Le trionfanti e invitissime armate Venete*, Venezia, 1972., str. 79.

¹⁰ Primjerice, Petar Cvitkov iz Herceg Novoga je *soldato nella Compagnia di Carlo de S. Vidali governador* (DAZ, SZB, Simon Venier, 1586.-1616., b. V: Testamenti, br. 28, 1588.), a Ivan Mahina ratuje kao *soldato a cavallo* u postrojbi Andrije Renessija (DAZ, SZB, Zuanne Braicich, 1621.-1645., b. XII, fasc. 5, br. 177, 1627.). Mihovil Lindi pokojnoga Vuka de *Ducagini d'Albania* je *soldato nella compagnia del signor capitano Andrea Crutta con barca armata di S. Serenissima* (DAZ, SZB, Zuanne Braicich, 1621.-1645., b. XIII, fasc. 8, br. 302, 1633.). Konjanici u elitnim postrojbama su Andrija Scanda i Petar Samarissi

a mnogi od njih stjecali su s vremenom i važne činove u mletačkoj vojnoj službi. Takav su primjer, spomenimo ovdje samo neke, časnici iz uglednih albanskih obitelji Crutta, Gini, Scura i Progoni¹¹, kao i cijeli niz pojedinaca zavičajem sa šireg područja tada već bivših mletačkih stečevina na južnome dijelu istočnojadranske obale.¹²

BARANI U ZADRU: OPĆE NAPOMENE

U sklopu proučavanja društvene i zavičajne strukture useljenika s područja Mletačke Albanije u Zadru (ili u drugim dalmatinskim gradovima) važno mjesto nedvojbeno pripada useljenicima čiji je matični grad Bar. Nekoć jedno od najvažnijih mletačkih uporišta na južnome dijelu istočnojadranske obale, Bar je od godine Lepantske bitke (1571.) dio osmanlijskih stečevina te će ta činjenica u velikoj mjeri određivati njegovu povijesnu sudbinu.¹³ U razdoblju koje je uslijedilo nakon 1571. godine Mlečani su u nekoliko navrata

---

d'Albania, a njihov je zapovjednik kapetan Juraj Dranzi (DAZ, SZB, Francesco Sorini, 1656.-1677., b. II: Testamenti, br. 8, 1656.). U vjerskom životu albanskih vojnika posebno su zapaženu ulogu imali njihovi ispovjednici-kapelani, također zavičajem s područja Mletačke Albanije: godine 1604.-1606. bilježi se u Zadru *Domenego Petreo, capellano de Albanesi, Albanese*, a 1633. *padre Alessandro da Croia capellano delle Militie Albanesi* (R. JELIĆ, Stanovništvo Zadra u drugoj polovici XVI. i početkom XVII. st., str. 423; DAZ, SZB, Zuanne Braicich, 1621.-1645., b. XIII, fasc. 8, br. 302, 14. VIII. 1633.).

¹¹ To su, primjerice, kapetan Šimun Crutta (DAZ, SZB, Zuanne Braicich, 1621.-1645., b. XII: Testamenti, fasc. 4, br. 135, 1626.), guvernadur Ivan Jerolim Gini (Isto, Francesco Lantana, 1669.-1687., b. I, br. 20, 1672.), guvernadur Ghega Scura (Isto, Ambrogio Lomazzi, 1645.-1648., b. I: Testamenti, br. 24, 1648.), kapetan Gheha Progoni (Isto, Zuanne Sorini, 1645.-1650., b. I: Testamenti, br. 20, 1646.) i dr.

¹² Primjerice: *Capitano Zuane Misia della Boiana* (DAZ, SZB, Zuanne Braicich, 1621.-1645., b. XII: Testamenti, fasc. 5, br. 170, 1627.); *Paolo de Dulcigno capitano* (Isto, Ambrogio Lomazzi, 1645.-1648., b. I: Testamenti, br. 44, 1656.); *Dimitri Bibba Scanda d'Albania tenente nella Compagnia del Capitano Zorzi Dranzi* (Isto, Francesco Sorini, 1656.-1677., b. II: Testamenti, br. 9, 1656.); *Capitano Vuco Zuza* (Isto, Nicolò Lomazzi, 1678.-1706., b. VI: Testamenti, br. 85, 1690.); *Marco Pastrovich sargente della compagnia del Cavalier Marinovich* (Isto, Antonio Itcovich, 1698.-1715., b. III: Testamenti, br. 3, 1699.); *Capitan Paolo Cucci* (Isto, Zuanne Emanuelli, 1693.-1714., b. II: Testamenti, br. 17, 1702.). Zanimljiv je primjer i česte ubilježbe časnika i vojnika s područja današnjih crnogorskih Mrkojevića (*Marchovichi*), smještenih između Bara i Ulcinja: *Capitano Nico da Marcovichi* (Isto, Zuanne Braicich, 1621.-1645., b. XII: Testamenti, fasc. 5, br. 175, 1627.), *Luogotenente Dabo Marcovich de Marcovichi* (Isto, Zuanne Braicich, 1621.-1645., b. XIII: Testamenti, fasc. 12, br. 483, 1642.), *Vuco Marcovich capitan* (Isto, Zuanne Braicich, 1621.-1645., b. XIII: Testamenti, fasc. 12, br. 487, 1642.). Usporedi i: Lovorka ČORALIĆ, Zadarski kapetan XVII. stoljeća – Ulcinjanin Dominik Katić, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, sv. 22, Zagreb, 2004., str. 213-233.

¹³ O povijesti Bara u doba mletačke uprave te u ranom novom vijeku usporedi neka važnija djela: Ivan MARKOVIĆ, *Dukljansko-barska metropolija*, Zagreb, 1902.; Milan ŠUFFLAY, *Städte und Burgen Albaniens hauptsächlich während des Mittelalters*, Wien und Leipzig, 1924.; Đurđe BOŠKOVIĆ, *Stari Bar*, Beograd, 1962.; Pavle MIJOVIĆ, Vječno na Krajini, u: *Virpazar – Bar – Ulcinj*, Cetinje – Beograd, 1974., str. 11-57; Ivan BOŽIĆ, *Nemirno Pomorje XV veka*, Beograd, 1979.; Sima ČIRKOVIĆ – Bogumil HRABAK – Nikola DAMJANOVIĆ – Đuro VUJOVIĆ – Ljubo ŽIVKOVIĆ, *Bar grad pod Rumijom*, Bar, 1984.; Savo MARKOVIĆ, *Barski patricijat*, Bar, 1995.; Oliver Jens SCHMITT, *Das venezianische Albanien (1392-1479)*, München, 2001.; Miloš ANTONOVIĆ, *Grad i župa u Zetskom primorju i severnoj Albaniji u XIV i XV veku*, Beograd, 2003.; Tadija BOŠKOVIĆ, *Bar pod mletačkom vlašću (1443.-1571.)*, Bijelo

pokušali preoteti Bar (1596., 1649., 1689., 1694., 1717. godine), ali su ta nastojanja redovito završavala neuspjehom, donoseći ostatku tamošnjega katoličkoga žiteljstva nova stradanja, zatiranja i progonstva.¹⁴ Kroz to vrijeme grad su Bar, ali i njegova uža okolica, predstavljali izrazito jako migracijsko područje. Iseljavanja prema sigurnijim i zaštićenijim krajevima i gradovima duž istočnojadranskog uzorja (Budva, Kotor, Dubrovnik, Zadar, Istra i dr.) te posebno u pravcu talijanske obale (Mleci, Veneto), jedna su od najvažnijih značajki iz povijesti Bara i njegova stanovništva od kasnog srednjeg vijeka do početka modernoga doba.¹⁵

U ovom radu pokušat ću, tragom gradiva iz Državnog arhiva u Zadru (oporuke i inventari iz fonda Spisi zadraskih bilježnika) ukazati na prisutnost i djelovanje nekoliko Barana u Zadru (ali i na širem području istočnojadranskog uzorja) u razdoblju od druge polovice XVII. stoljeća do šezdesetih godina XVIII. stoljeća.¹⁶ Razmatra se devet oporuka, jedan kodicil (dodatak oporuke) i jedan inventar, napisani u Zadru u rasponu od 1662. do 1764. godine. U nekoliko primjera na istu se osobu odnose po dvije oporuke (ili oporuka i kodicil), a u jednom slučaju bilježimo i istoga nositelja oporučnog spisa i inventara. Broj Barana koji su, kao izravni nositelji (oporučitelji) ovih spisa, zabilježeni u ovim dokumentima, nije velik (do deset osoba), ali je ukupan – neizravan spomen Barana i barskih iseljenika – u tekstu istih dokumenata mnogo veći.

Podjela useljenika-oporučitelja prema spolnoj strukturi otkriva nam podjednak udio muškaraca i žena, pri čemu je u primjerima oporučiteljica ponajprije riječ o osobama drugog pokoljenja, odnosno o potomcima iseljenih Barana. Zbirna raščlamba strukture zanimanja

---

Polje, 2004.; Ivan JOVOVIĆ, *Iz prošlosti Dukljansko-barske nadbiskupije*, Bar, 2004.; L. ČORALIĆ, *Barani u Mlecima: povijest jedne hrvatske iseljeničke zajednice*, Zagreb, 2006.; S. MARKOVIĆ, *Studia Antibarensia*, Perast, 2006.

¹⁴ M. MILOŠEVIĆ, Oko pokušaja osvajanja Bara i Ulcinja 1717. i 1718. godine, *Istorijski zapisi*, god. XIII, knj. XVII, sv. 4., Titograd, 1960., str. 788-804; S. ČIRKOVIĆ i dr., nav. dj., str. 56, 61, 63-65, 69.

¹⁵ Migracije s barskog područja započele su mnogo prije pada grada pod osmanlijsku vlast. O Mlecima i Venetu kao žarištu barskih prekojadranskih migracija, kao i o barskoj iseljeničkoj zajednici u Mlecima u kasnom srednjem vijeku i ranom novovjekovlju pisala sam u nekoliko prethodnih radova. Usporedi: L. ČORALIĆ, Barski iseljenici – posjednici na mletačkoj terrafermi, *Matica. Časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu*, god. VI., br. 21, Cetinje – Podgorica, 2005., str. 331-362; ISTA, Duhovne osobe iz grada Bara u Mlecima (XIV.-XVI. stoljeće), *Povijesni prilozi*, god. 24, br. 28, Zagreb, 2005., str. 45-70; Izbjegništvo kao sudbina – Barani u Mlecima (XIV.-XVII. st.), *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, sv. 23, Zagreb, 2005., str. 87-185; Crkvene ustanove grada Bara u oporučnim spisima hrvatskih iseljenika u Mlecima, *Analiza Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, sv. XLIV, Zagreb-Dubrovnik, 2006., str. 219-240; Tragom barskih patricija u Mlecima (kraj XIV. st. – XVI. st.), *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 48, Zagreb-Zadar, 2006., str. 231-261. Posebno vidi knjigu *Barani u Mlecima: povijest jedne hrvatske iseljeničke zajednice*, Zagreb, 2006.

¹⁶ Prisutnost i djelovanje Barana u Zadru u prethodnim stoljećima nisu u historiografiji ni približno dovoljno istraženi. Zasiurno je jedan od najpoznatijih Barana nastanjen u Zadru u doba kasnoga srednjeg vijeka (XV. stoljeće) bio zlatar Nikola (Nikša) Radaković, vjerojatno jedan od prvih majstora bakroreza na dalmatinskim prostorima. Podrobnije vidi: S. MARKOVIĆ, Nikola Radaković, zlatar iz Bara i umijeće bakroreza, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, sv. LIII, Kotor, 2005., str. 79-101.

ove skupine zadarskih žitelja otkriva nam izrazitu prevagu vojničke profesije (časnici u mletačkoj vojnoj službi) te se ta činjenica u velikoj mjeri podudara s općom strukturom zadarskih useljenika zavičajem iz Mletačke Albanije, doseljenih u vrijeme mletačko-turskih ratova.

Iako je pretežit broj useljenika iz samoga grada Bara (osim u jednom primjeru gdje je iseljenik zavičajem iz barske okolice), primjetno je da su mnogi od njih vrlo rano, i prije dolaska u Dalmaciju i Zadar, već duže vrijeme obitavali u gradovima koji su Baru zemljopisno nedaleki, a nisu se nalazili pod osmanlijskom vlašću (Budva, Herceg Novi). Nadalje, Barane u Zadru, jednako kao i najveći broj useljenika iz drugih krajeva i gradova od Boke kotorske do Skadra i Drivasta, ne možemo držati klasičnom useljeničkom skupinom, već pojedinačnim primjerima useljavanja.¹⁷

Ovdje je, prema tome, riječ o pojedinačnim i najčešće međusobno nepovezanim primjerima iseljavanja, pribivanja i djelovanja Barana u Zadru – tadašnjem glavnom gradu Dalmacije i najvažnijem mletačkom uporištu na istočnojadranskoj obali, koji je u vrijeme mletačko-turskih ratova privlačio (i zadržavao u trajnijem ili privremenom boravku) velik broj iseljeničke populacije iz svih krajeva istočnoga Jadrana. Oporuke, kao i drugi dokumenti Barana u Zadru, iznimno su vrijedno gradivo o ljudima, ali i o prostoru i vremenu njihova odvijanja. Podrobna raščlamba njihova sadržaja, katkada vrlo opsežnog i razgranatog, odaje nam njihov društveni status i položaj, gospodarske mogućnosti i poslovne interese, odnose prema crkvenim ustanovama i duhovnim osobama, spone s zavičajem te – više od svega – pruža cijeli spektar podataka o brojnim obiteljima i pojedincima sličnoga životnog puta i sudbine. Upravo su stoga ovi dokumenti i gradivo o samome Baru i Baranima, ali i posvjedočenje o brojnim drugim istodobnim sudionicima (često nezabilježenim ili nedovoljno zapaženim u historiografiji) turbulentnih (ratnih) vremena na širokom prostoru od Mletaka i Istre, preko Dalmacije do Boke kotorske i Albanije.

U nastavku rada nastojat ću, koliko to postojeći izvori i saznanja iz historiografije dopuštaju, raščlaniti navode svakoga pojedinačnog spisa (oporuke, kodicil i inventar). Svi pojmovi zabilježeni u ovim spisima bit će, koliko to saznanja dopuštaju, posebno objašnjeni u bilješkama kako bi se stekao što bolji i potpuniji uvid u osobnost i životni put oporučitelja-iseljenika. Na kraju rada objavit ću, u cjelovitim ili djelomičnim prijepisima, neke od ovdje raščlanjenih dokumenata.

RAŠČLAMBA BARSkih OPORUČNIH SPISA

Kronološkim slijedom, prva u nizu barskih oporuka pohranjenih u Državnom arhivu u Zadru, datirana je u 23. kolovoza 1662. godine.¹⁸ Riječ je o oporuci kapetana Stjepana pokojnog Nikole, zavičajem iz brdskog područja Šestana (*Sestani, Sestana*), smještenog

---

¹⁷ Nasuprot tome, Barani su u Mlecima, prema najvažnijim sastavnicama svoje prisutnosti i djelovanja (kontinuirano iseljavanje, brojnost, kompaktnost u raznim sastavnicama društvenog i osobnog svakodnevlja), prepoznatljiva i snažna zavičajna skupina unutar tamošnje hrvatske iseljeničke zajednice (usporedi bilj. 15).

¹⁸ DAZ, SZB, Francesco Sorini (1656.-1677.), b. II: Testamenti, br. 56 (23. VIII. 1662.).

sjeverno od Bara.¹⁹ U dokumentu se uz Stjepanovo ime navodi i njegov nadimak Vuladil, napisan u istom dokumentu na jednom mjestu i kao prezime (*Vuladulich*). U prvom dijelu oporuke, nakon izricanja uobičajenih preporuka duše Bogu i Blaženoj Djevici Mariji, kapetan Stjepan određuje za mjesto svojega posljednjeg počivališta grobnicu u crkvi benediktinskih redovnika Sv. Krševana u Zadru. Jedinim izvršiteljem svoje posljednje volje i njezinih odredbi imenuje sunarodnjaka, zastavnika (*alfier*) Nikolu iz Zubaca kraj Bara (*Zupezza d'Antiuari*), vjerojatno pripadnika elitne konjaničke postrojbe *Cavalleria Albanese*. Upitan od bilježnika, kako je to uobičajeno, o ostavštinama namijenjenim za “četiri pobožna mjesta u Zadru”²⁰, oporučitelj odgovara niječno (*non poter lassar niente*). U nastavku oporuke Stjepan ipak otkriva kako je tijekom svoje vojne službe stekao značajnu imovinu te ostvarivao poslovne veze s nizom svojih sunarodnjaka. Izrijeком se bilježe novčana poslovanja s kapetanom Jurjem iz Krajine (područje susjedno Šestanima, u izvorima zabilježeno i kao *Shestan-Krajč*), s Nikšom (*Nixa*) Medulićem iz Paštrovića te – poglavito – s pukovnikom (*collonello*) Vukom Crmnicom (*Curnizza*), zavičajem iz Šestanima nedaleke oblasti Crmnica i tada jednim od vodećih mletačkih vojnih zapovjednika u Dalmaciji.²¹ Iz navoda o Stjepanovoj povezanosti s Vukom Crmnicom saznajemo kako su obojica bili sudionici u obrani Kotora 1657. godine, prilikom jedne od najvećih i najopasnijih osmanlijskih opsada.²² Mletačke

¹⁹ U izvorima se područje Šestana označava kao *Paese d'Albania*. Taj izraz upućuje na negdašnju uključenost širega barskog područja u sastav mletačke pokrajine Albanije (*Albania Veneta*), koja je u vrijeme pisanja ove oporuke činila dio osmanlijskih stečevina u okviru Skadarskog sandžaka. Zanimljivo je spomenuti kako upravo s područja Šestana potječe velik dio useljenika (Arbanasi) koji su u tri veće skupne seobe (1726.-1733. godine) naselili zadarsko područje (današnje zadarsko predgrađe Arbanase, Zemunik i dr.).

²⁰ Riječ je o darovnicama za oltar Presvetoga Sakramenta u zadarskoj stolnici, pregradnju zadarske crkve sv. Šimuna (*fabricha Glorioso Corpo di San Simeone*), za lazaret leproznih bolesnika i za zadarsku javnu zalagaonicu (*Monte di Pietà*).

²¹ Vuko Crmnica u crnogorskoj historiografiji nazivan je obično imenom Vuko Orlandić (G. STANOJEVIĆ, Crna Gora u doba kandijskog rata (1645-1669), *Istorski glasnik*, sv. 1-2, Beograd, 1953., str. 25-29; ISTI, *Jugoslovenske zemlje u mletačko-turskim ratovima XVI-XVIII vijeka*, Beograd, 1970., str. 208-209; Dragoje ŽIVKOVIĆ, *Istorija crnogorskog naroda*, sv. II, Cetinje, 1992., str. 25-29), a u Hrvatskoj je poznat kao Vuko Crnica (podrobnije vidi tekst Ivana PEDERINA u *Hrvatskom biografskom leksikonu*, sv. II, Zagreb, 1989., str. 734, te ondje navedenu literaturu). Riječ je zapravo o istoj osobi, mletačkom časniku iz crmničkog roda Orlandići, koji se kao mletački časnik spominje od 1620-ih godina. Djelovao je na širem području istočnojadranske mletačko-turske bojišnice, a čini se da je od početka 1660-ih trajno prisutan na zadarskom području. Ondje se gubi njegovo izvorno prezime, a u izvorima se počinje bilježiti prema nazivu njegova zavičaja (*Cernizza*) koje će s vremenom postati i obiteljsko prezime (u hrvatskom prijevodu kao Crnica). Umro je u Zadru 1671. godine (DAZ, SZB, Simon Braicich, 1645.-1678., b. VII: Testamenti, br. 283 – oporuka pukovnika Vuka Crmnice), a njegovi će potomci tijekom idućih stoljeća imati važnu ulogu u vojnom i društvenom životu Zadra. O intrigantnoj osobi Vuka Crmnice, kao i o njegovim potomcima, pripremam zasebnu istraživačku studiju. Od novijih radova usporedi: S. MARKOVIĆ – L. ČORALIĆ, Crmničani u mletačkim dokumentima XVII st., u: Blažo T. ORLANDIĆ, *Monografija Gornjih Seoca (Crmnica – Virpazar)*, Bar, 2004., str. 79-92.

²² Usporedi: G. STANOJEVIĆ, *Jugoslovenske zemlje u mletačko-turskim ratovima XVI-XVIII vijeka*, str. 243-251; Franjo DIFNIK, *Povijest Kandijskog rata u Dalmaciji* (preveli: Smiljana i Duško KEČKEMET), Split, 1986., str. 248-251; M. JAČOV, nav. dj., str. 121-126.

je snage tada predvodio, kako se u dokumentu i posebno naglašava, generalni providur Dalmacije i vrhovni zapovjednik mletačkih postrojbi Leonardo (Lunardo) Foscolo.²³ Poslovanje Stjepana Vuladila sa Crmnicom odnosilo se na prijenos nekoliko škrinja odjeće i raznih drugih stvari (*casse di robba*), a koju je – kako se čini iz navoda – Crmnica fustom prenio u Budvu, a potom u Zadar. Vrijednost stvari je, prema Stjepanovoj procjeni, preko sto dukata, a do trenutka pisanja oporuke primio je od rečenog Vuka Crmnice samo osam zlatnih cekina i dvadeset lira.

U nastavku oporučnog spisa Stjepan potvrđuje punomoć (prokuru) koju je dao kapetanu Andriji Paštroviću, a koja se odnosi na naplatu oporučiteljevih potraživanja u Budvi i u Paštrovićima. Sve stečene prihode od potraživanja imenovani opunomoćenik Andrija mora isplatiti Stjepanovoj supruzi Stojki (*Stoica*), tada vjerojatno stanovnici Budve. Supruga Stojka, kao i njihove kćeri Marija i Anzola, ujedno su i jedine i glavne nasljednice svih Stjepanovih dobara, uz uvjet da Stojka ostane *patrona* sveukupne imovine sve do trenutka kada spomenute kćeri ne ispune punoljetnost. Kćerima tada, odnosno u trenutku njihove udaje, pripadaju (kao miraz) dvije Stjepanove kuće koje se nalaze u Budvi. Oporuka je načinjena, kako svjedoči završni navod, u stanu, odnosno kući oporučitelja Stjepana u Zadru, nedaleko od sjedišta redovnica Sv. Dimitrija. Pisanju i ovjeri oporuke nazočili su, uz bilježnika Francesca Sorinija, zadarski građani Juraj Kašić (*Cassio*)²⁴ i Aleksandar Alberti.

Barski (šestanski) kapetan Stjepan Vuladil umro je u Zadru početkom listopada 1662. godine. Dana 3. listopada iste godine njegova je oporuka otvorena na zahtjev izvršitelja – zubačkog zastavnika Nikole, a kao svjedoci tom činu nazočili su (uz spomenutog bilježnika Sorinija) kaplar (*Caporal*) Luka Bilušić (djelatan u postrojbi kapetana Jeronima Ginija)²⁵ i zadarski obuçar (*Caleghier*) Luka Kvarco (*Quarco*).

***

Oporuka Marije iz Bara, udovice pokojnoga Luke (također Baranina), napisana je 13. ožujka 1685. godine i opsegom je vrlo kratka.²⁶ Iz njezina sadržaja ne stječemo uvid

---

²³ Leonardo Foscolo generalni je providur Dalmacije od 1645. do 1652. godine. U početnom dijelu Kandijskoga rata vrhovni je zapovjednik mletačkih snaga u Dalmaciji. Vrstan vojni strateg, već u početnim godinama rata postigao je iznimne vojne uspjehe (zauzeće Obrovca, Nadina, Zemunika, Karina, Vrane i Solina 1646. te Drniša, Knina i Klisa 1647. godine). Zaslužan je za uspješnu obranu Šibenika 1647. godine te za ustroj vojnih postrojbi sastavljenih od domaćeg stanovništva. Podrobnije o Foscolovim vojnim zaslugama u Dalmaciji usporedi djela iz prethodne bilješke.

²⁴ Juraj Kašić odvjetao je ugledne paške plemićke obitelji koje je jedan ogranak koncem XVI. stoljeća iselio u Zadar. Juraj Kašić stekao je status zadarskog građanina dana 9. listopada 1662. godine. Usporedi: Miroslav GRANIĆ, *Paški grbovnik*, Split, 2002., str. 55.

²⁵ Vjerojatno je riječ o Albancu Ivanu Jeronimu Giniju (*Gini*, *Ginni*), istaknutom protuturskom vojskovođi na zadarskom i širem dalmatinskom području u XVII. stoljeću. U oporuci, pisanoj 27. studenog 1672. godine, zabilježen je u činu guvernadura (DAZ, SZB, Francesco Lantana, 1669.-1687., b. I: Testamenti, br. 20).

²⁶ DAZ, SZB, Andrea Tori (1675.-1708.), b. IV (Testamenti), br. 76 (13. III. 1685.).

u imovno stanje, poslovanje i gospodarske mogućnosti oporučiteljice, a jedini zapaženiji navodi odnose se na njezino posljednje počivalište (crkva Sv. Dominika u Zadru) i bilježenje nasljednika – sina Antuna, vjerojatno zvanjem svećenika te nećaka, dominikanskog redovnika.

***

S kraja 1686. godine (18. prosinac)²⁷ potječe vlastoručno pisana oporuka još jednoga barskog časnika u mletačkoj vojnoj službi – Mihovila Prokulijana (*Proculiano*)²⁸, stjegonoše (*Cornetta*) u postrojbi lake konjice (*Caualli legieri*) kapetana Solimana (*Compagnia Soliman*).²⁹ Kao i u primjeru šestanskog kapetana Stjepana, i ovdje je najvjerojatnije riječ o postrojbi “albanske lake konjice” (*Cavalleria Albanese*) u koju su ponajprije bili uključeni vojnici zavičajem iz negdašnje mletačke pokrajine Albanije. U uvodnom dijelu iskaza svoje posljednje volje Mihovil određuje mjesto svoje sahrane – grobnicu u crkvi zadarskih dominikanaca *in habito di quella religione, con le essequie condecanti al stato delle mie fortune, e della mia condizione*. Izvršiteljima svoje oporuke imenuje zadarske građane – Nikolu Sfachiotta i ljekarnika Dominika Feltrinija.³⁰ Zadarskim nabožnim i karitativnim ustanovama (*alli quattro luochi pii*) ostavlja po četiri dukata, a manjom novčanom svotom (po tri lire) obdaruje vojničku bratovštinu sv. Jerolima (sa sjedištem u crkvi sv. Šimuna, osnovana 1675. godine) te bratovštinu sv. Ilije (sa sjedištem u istoimenoj crkvi), koja je ponajprije okupljala pravoslavne vjernike.³¹ Velik dio Mihovilove oporuke odnosi se na

---

²⁷ DAZ, SZB, Girolamo Mori (1678.-1692.), b. II (Testamenti), br. 38, 18. XII. 1686.

²⁸ Obitelj Prokulijan (*Procle, Proculiani, Proculianus*) istaknuta je barska patricijska obitelj koja se u povijesnim dokumentima bilježi od XV. do XVII. stoljeća. Obitelj istoga prezima bilježi se i u dubrovačkoj povijesti (dva ogranka) od druge polovice XII. do XVIII. stoljeća. Najpoznatiji odvjetak barskih Prokulijana zasigurno je bio Antun, humanistički pisac, kneževski kancelar u Splitu (1557.-1563.) i Šibeniku (1564.-1566.), autor dvaju govora, održanih u splitskom Velikom vijeću i tiskanih u Mlecima 1567. godine. O obitelji Prokulijan podrobnije vidi opsežnu studiju S. MARKOVIĆA (i ondje opsežan popis dodatne literature), Humanista Antun Prokulijan iz Bara, *Matica. Časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu Matice crnogorske*, god. V, sv. 20, Podgorica, 2004., str. 329-384. Usporedi i: S. MARKOVIĆ, *Barski patricijat*, Bar, 1995., str. 38-39; L. ČORALIĆ, Izbjeglišтво kao sudbina – Barani u Mlecima, str. 156-157.

²⁹ Iz budvanske plemićke obitelji Soliman potječe više istaknutih časnika u mletačkoj vojnoj službi. Godine 1589. čast kavaljera Svetoga Marka stekao je Ivan, a 1621. godine njegov sin Nikola (kapetan konjice u mletačkim ratovima u Furlaniji). Ovdje je riječ o Jurju Solimanu, zapaženom mletačkom časniku u Morejskom ratu. O kavaljerima iz obitelji Soliman usporedi: Archivio di Stato di Venezia, *Cancellaria inferiore: Cavalieri di San Marco, Privilegi*, b. 174, str. 86-86', 519-520'.

³⁰ Domenico Feltrini, zavičajem iz Cittadelle kraj Padove, djelovao je kao ljekarnik u Zadru od 1668. do smrti (1695. godine). Osobno je bio povezan s tadašnjim uglednim vojničkim obiteljima – oženio se Magdalenom, kćeri guvernadura Marka Delimarkovića. Imao je vlastitu ljekarnu nazvanu “Fontana”, a zanimljivo je i da je svojim lijekovima opskrbljivao zadarsku vojnu bolnicu. Usporedi: R. JELIĆ, Zdravstveni radnici Zadra u 17. stoljeću, *Medica Jadertina*, god. XIX, br. 1-2, Zadar, 1989., str. 80.

³¹ Srednjovjekovna crkva sv. Ilije je dolaskom mletačkih posada u vrijeme ratova s Osmanlijama ustupljena na uporabu pravoslavnim vjernicima (kraj XVI. stoljeća). Barokizirana je u XVIII. stoljeću. Pravoslavni

njegova novčana poslovanja, potraživanja i podmirivanja dugova. Zadarskom građaninu Fabriciju Orlandiniju dužan je deset cekina, a manju svotu (izrijekom navedenu u spisu) potrebno je isplatiti i spomenutom Feltriniju (ljekarniku, vlasniku *bottega de medicamenti*). U zadarskom javnom depozitu (*Zeccha*) uloženo je čak 4.125 dukata Mihovilova kapitala (dobit iznosi tri na sto dukata – *tre per cento*), kao i kapitala njegova brata Karla Antuna. Iz tih će se sredstava podmiriti prethodno spomenuti dugovi, a preostali iznos pripast će njegovom bratu i Karlovim zakonitim nasljednicima. Dio prihoda od založenog novca potrebno je, prema Mihovillovoj oporučnoj želji, predati njegovom rođaku i svećeniku Nikolu Lupci (deset dukata godišnje isplate), a nakon Nikoline smrti taj dio oporučnog legata prenosi se za obdarivanje crkve *della Madonna della Punta di Budua*.³² Naposljetku, iz javne zalagaonice Mihovilovi su izvršitelji obvezni uzeti dodatnih četrdeset dukata prihoda, namijenjenih samostanu sv. Dominika u Zadru za služenje jedne pjevane i tri obične mise za spas oporučiteljeve duše *per giorno del mio anniuersario con accender due lumi stante la celebratione di esse messe sopra la mia sepultura*. Oporuka je načinjena u Mihovillovoj kući, smještenoj u vojnoj četvrti (*Contrada di Quartieri di Caualleria*), a u prisutnosti zadarskih građana Nikole Sfachiotta i Vuka (nečitko prezime).

Mletački časnik Mihovil Prokulijan preminuo je Zadru, nešto prije 25. travnja 1687. godine. Toga je dana, na zahtjev izvršitelja njegove oporuke, spis otvoren, a službenom činu objave oporuke nazočili su – uz bilježnika – zadarski građani Luka Sbica i Jerolim Varičić.

U spisima istoga zadarskog bilježnika (Girolamo Mori) pohranjen je i inventar osobne imovine (pokretnih dobara) Mihovila Prokulijana.³³ Nalog za izradbu inventara dao je sam Mihovil jednim svojim oporučnim iskazom³⁴, a načinjen je nakon njegove smrti, dana 22. travnja 1687. godine (tri dana prije službenog otvaranja oporuke). Uz bilježnika,

---

vjernici ondje su osnovali istoimenu bratovštinu (potvrđenu od državnih vlasti tek 1722. godine) kojoj je osnovna svrha bila skrb za crkvu i materijalna pomoć siromašnih bratima. Usporedi: Carlo Federico BIANCHI, *Zara cristiana*, sv. I, Zara, 1877., str. 450-453; Vladislav CVITANOVIĆ, Bratovštine grada Zadra, u: *Zadar – zbornik*, Zagreb, 1964., str. 467. Legat Mihovila Prokulijana bratovštini pravoslavnih vjernika (najčešće vojnika) odaje senzibilitet i bliskost toga vojnika, zavičajem s područja na kojem su se ukrštavale katolička i pravoslavna crkva, za svoje ratne sudrugove bez obzira na njihovu vjersku i etničku pripadnost.

³² Crkva sv. Marije (*S. Maria del Puncta*) sagrađena je, prema predaji, na rtu u zapadnom dijelu Budve oko 840. godine. Tijekom srednjeg vijeka ovdje se nalazio benediktinski samostan, koji od XVI. stoljeća pripada franjevcima. Naročito je bila štovana sveta slika sv. Marije po kojoj je i sam samostan najčešće nazivan (*Sancta Maria in Punta*), koju su, kako kaže predaja, posjećivali i iskazivali joj počast i hodočasnici nekršćanske vjere. Za vrijeme prve austrijske uprave samostan je pretvoren u vojarnu, a crkva je napuštena. Slika sv. Marije danas se nalazi u nadžupnoj, nekadašnjoj katedralnoj crkvi sv. Ivana Krstitelja. Usp. Niko LUKOVIĆ, *Zvijezda mora: štovanje Majke Božje u kotorskoj biskupiji (sa historijskim podacima)*, Perast, 2000., str. 68; Ivan OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II, Split, 1964., str. 511-512.

³³ DAZ, SZB, Girolamo Mori (1678.-1692.), b. II (Inventari), br. 16, 22. IV. 1687.

³⁴ *Voglio et ordino, che seguita la mia morte sii fatto diligente inuentario di miei mobili, e questi uenduti come meglio parerà à detti miei commissarii, sia col loro ritratto sodisfatte l'essequie ... con quello che nella uenditta preferiscano Carlo Antonio mio fratello...*

izradbi inventara nazočili su prethodno spomenuti izvršitelji Prokulijanove oporuke – Dominik Feltrini i Nikola Sfachiotto. Inventar sadrži imovinu koja je prilično uobičajena za vojnika-časnika, po naravi posla često prisiljenog na selidbu, koji očito nema obitelj uz koju je vezan. U popisu Mihovilove pokretne imovine često su zabilježeni različiti muški odjevni predmeti i obuća (hlače raznog tipa, haljetci i odijela, košulje, pokrivala, čizme i dr.), a poneki od njih bili su i dio vojničke opreme. Posteljno rublje (slamarice, plahte, pokrivači i dr.) zabilježeni su u nekoliko primjera, dočim opsežniji dio imovine sadrže nazivi razne vrste oružja (*pistole, spada, sabla, carabin, schiopetta*) i konjanička oprema (*sella da cauallo alla turschescha, vn pezzo di testiera da cauallo, vn cussinello da cauallo* i dr.). Mihovil je u domu svog (vjerojatno privremenog) obitavanja u Zadru raspolagao s relativno malo namještaja i posuda (stolovi, stolice, svjetiljka, manja količina tanjura, čaša, kuhinjskih noževa, posuda, ubrusa i dr.). Zaseban dio Prokulijanova inventara čini popis njegovih računskih spisa, ponajprije punomoćja i priznanica koje se odnose na poslovanje (novčana potraživanja) s nekoliko zadarskih građana (Marko Sfachiotto, Fabricio Orlandini, Darija Bagešević/Bagešović). U inventaru su zapisivači zabilježili i dvije knjige: *Pratica dell'infermiere* mletačkog kapucina fra Francesca Dal Bosco (zvan Castagnaro, 1564.-1640.) te povijesni roman *Demetrio Moscovita* (tiskan 1639. godine) autor kojega je talijanski pisac Maiolino Bisaccioni (1582.-1663.). Naposljetku, dio Prokulijanove imovine činile su i manje novčane svote (u raznim novčanim jedinicama) pohranjene u njegovu domu te – kada je riječ o nakitu – dva zlatna prstena (*due anelli d'oro*).

Oporuka i inventar Mihovila Prokulijana, za kojega možemo pretpostaviti da je odvjetak barske plemićke obitelji, odaju tipičnu sudbinu vojnika-časnika s područja Mletačke Albanije u ranom novom vijeku. Mnogi od njih tada, u trenutku kada se njihov grad (Bar) nalazi pod osmanlijskom vlašću, stupaju u mletačku vojnu službu te karijeru nastavljaju ratujući duž brojnih mletačkih istočnojadranskih (ali i levantinskih) bojišnica. Kao i Stjepan iz Šestana, i Mihovil je dio svoje vojne karijere bio vezan za Baru susjedno, ali slobodno (mletačko) područje grada Budve (pripadnost postrojbi budvanskog kapetana Solimana, darivanje budvanske crkve sv. Marije), a posljednje godine svojeg službovanja okončao je u Zadru, glavnom gradu Dalmacije i najjačem mletačkom vojnom uporištu na istočnom Jadranu. Prokulijan u svojoj oporuci ne spominje vlastitu obitelj (osim brata) te se čini da nije stupao u brak. Oporuku je očito napisao u kasnijoj životnoj dobi – to nam posvjedočuje iznimno velik novčani kapital kojime raspolaže, a pokretna imovina popisana u inventaru dodatno potvrđuje njegov samački život i privrženost vojnoj službi. Po tim su osobinama ovi dokumenti zorno posvjedočenje o životnom putu i djelovanju jednoga, sudbinom tipičnog vojnika-časnika s pograničnih područja istočnojadranske obale u XVII. stoljeću.

***

Opsegom i raznovrsnošću sadržaja, upisanih legata i kasnijih dodataka bez ikakve je dvojbe istraživački posebno dragocjena oporuka barskog časnika (*Maggiore* – bojnič)³⁵

---

³⁵ U razjašnjenju i prevođenju nazivlja za činove u mletačkim postrojbama veliku mi je pomoć pružio prof. dr. Miroslav BERTOŠA te mu ovom prigodom zahvaljujem na trudu i ljubaznosti.

Jurja, napisana u Zadru (u četvrti Sv. Katarina) 2. srpnja 1697.³⁶ Brojni i iscrpni navodi u ovoj oporuci povjedočuju o ugledu i cijenjenosti barskog bojnika, o njegovim iznimno velikim gospodarskim mogućnostima te – ponajprije – kroz bilježenje veza i poslovanja s nizom osoba, o Jurjevim razgranatim komunikacijama od Bara i Herceg Novoga, preko Zadra i Raba, do Istre i Mletaka. Radi iscrpnosti podataka, oporuku ću predstaviti odvojenom raščlambom legata i navoda koji se odnose na Crkvu, crkvene ustanove, duhovne osobe i sahranu oporučitelja, dočim će u drugom dijelu analize istraživački interes biti upravljen na Jurjeve veze s pojedinim osobama, na njegovo novčano poslovanje te na gospodarske mogućnosti.

U početnom dijelu oporuke, kako je to uobičajeno, barski bojnik određuje mjesto svojega posljednjeg počivališta – crkvu zadarskih franjevacu (*Chiesa de San Francesco*). Ondje će, “kako dolikuje njegovu ugledu i položaju”, biti položeni njegovi posmrtni ostatci, a prema nahođenju i volji izvršitelja oporuke. Službu Božju pri posljednjem ispraćaju obavljat će, prema Jurjevoj oporučnoj želji, aktualni zadarski nadbiskup *acciò dica l'ordinaria oratione per l'anima de lui testatore, e fatte l'esequie condecanti*.³⁷ Redovnicima zadarskog samostana sv. Franje Juraj dariva i znatnu novčanu svotu (1200 dukata) koja će se uložiti u stabilan i siguran fond (posjed), a od godišnjeg će se prihoda (*dal prò*) u istoj crkvi slaviti jedna dnevna misa (*una messa quotidiana*) za spas duše oporučitelja i njegovih pokojnih predaka. Isto tako, odmah po oporučiteljevoj smrti potrebno je, “što je brže moguće”, održati 300 misa za pokojnika i njegove pretke, a mjesto održavanja misa u navodu se izrijekom ne specificira. U niz navoda koji se odnose na služenje zadušnica nakon smrti oporučitelja ubraja se i Jurjeva odredba prema kojoj se – do šest mjeseci poslije njegove smrti – treba slaviti osamdeset misa *per l'anima de morti più bisognosi*. Nadalje, 200 misa barski bojnik poklanja za duše svojih sadašnjih slugu, a isti broj misa namjenjuje i za spas duša *le più bisognose anime del Purgatorio*. U ovim odredbama točno mjesto slavljenja zadušnica nije izrečeno. Nasuprot tome, jedan se skupni navod odnosi na služenje zadušnica u točno određenim crkvama i na točno imenovanim oltarima. Riječ je o oltaru Blažene Djevice Marije u crkvi Gospe od Kaštela u Zadru³⁸ (deset misa), oltaru Blažene Djevice Marije u

---

³⁶ DAZ, SZB, Nicolò Lomazzi (1678.-1706.), b. VI (Testamenti), br. 146, 2. VII. 1697.

³⁷ Tada je čast zadarskoga nadbiskupa obnašao Mlečanin Vittorio Priuli (1688.-1712.).

³⁸ Crkva Gospe od Kaštela (*Madonna del Castello*), danas poznata pod imenom Gospa od Zdravlja, podignuta je 1582. godine nasuprot Velikom arsenalu i zadarskim srednjovjekovnim obrambenim utvrdama. U crkvi se čuvala slika Gospe od Kaštela koju je 1447. godine naslikao Blaž Jurjev Trogiranić (danas izložena u Stalnoj izložbi crkvene umjetnosti u Zadru). Crkva je pregrađena u doba nadbiskupa Vicka Zmajevića (1713.-1745.), koji je u njoj i pokopan. Oltar Blažene Djevice Marije u istoj crkvi bio je posebno štovan i obdarivan od zadarskih vojnika. Usporedi: C. F. BIANCHI, nav. dj., str. 372-378; Petar KAER, *Il Santuario della Madonna del Castello in Zara*, Split, 1904.; Carlo CECCELLO, *Zara (Catalogo delle cose d'arte e di antichità d'Italia)*, Roma, 1932., str. 159; Marija STAGLIČIĆ, *Renesansno-barokna crkva Gospe od Kaštela u Zadru, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, sv. 25 (12), Zadar, 1986., str. 171-185; PZ III, str. 548.

crkvi sv. Marcele³⁹ (deset misa) te oltaru u Marijanskoj crkvi na otočiću Veruda u Istri (šest misa)⁴⁰.

U oporučne navode koji se odnose na legate namijenjene za spas oporučiteljeve duše možemo ubrojiti i Jurjevu želju da se nakon njegove smrti na hodočasničko putovanje u Asiz upute tri osobe *di bene*, kao i odredbu kojom se *alli luochi pii* u Zadru te za izbjavljenje zarobljenika iz osmanlijskoga ropstva (*al riscatto de Schiaui*) dariva po jedan dukat.

Niz se oporučnih legata odnosi na darivanje zadarskih i istarskih crkvenih ustanova i duhovnih osoba. U većini primjera legati se podjeljuju uz obvezu dotičnih crkvenih ustanova da u svojim sjedištima održe mise za spas duše oporučitelja i njegovih predaka. Tako se samostanu sv. Dominika poklanja novčana svota jednaka onoj namijenjenoj franjevačkim redovnicima (1200 dukata), a obveze dominikanaca istovjetne su prethodnom legatu – od prihoda koji će se dobivati ulaganjem rečene svote u stabilan fond držat će se za spas oporučiteljeve duše jedna misa dnevno. Spomenutoj crkvi sv. Marcele bojnič Juraj namjenjuje 600 dukata, a redovnice istoga samostana obvezne su dati služiti u spomen na pokojnog darovatelja 183 misa godišnje. Nadalje, svakoj pojedinoj redovnici samostana sv. Marcele ostavlja još po deset dukata, a obdarenice moli da ga se “prisjete u svojim molitvama”. Za mise zadušnice Juraj Baranin ostavlja i spomenutoj crkvi Gospe od Kaštela 300 dukata (za služenje devedeset misa godišnje), a škrinji zadarskog zaštitnika sv. Šimuna u istoimenoj crkvi (ujedno i sjedištu vojničke bratovštine) dariva 600 dukata za služenje 183 mise. Ista je svota (600 dukata) za služenje istoga broja misa (183) namijenjena i uglednoj zadarskoj bratovštini sv. Silvestra, poznatoj po njegovanju pobožnosti kojom se nastojala otkloniti opasnost od rata, gladi i drugih nedaća.⁴¹ Nekoliko Jurjevih legata odnose se i na druge ugledne zadarske bratimske udruge. Oltaru bratovštine Blažene Djevice Marije (*Altar della Beata Vergine del Capitolo*) u crkvi sv. Donata⁴² dariva jedan predoltarnik (antependij) vrijedan šest srebrnih dukata, dočim bratovštini Gospe od Navještanja u crkvi sv. Marcele⁴³ ostavlja jedan prsten vrijedan osamdeset lira.

---

³⁹ Negdašnja crkva sv. Marcele (*S. Marcella*) isprva je nosila ime Sv. Petar Stari (*S. Pietro vecchio*), a bila je – prema svom smještaju na malenom trgu – nazivana i *Madonna della Piazzola*. U XVI. stoljeću, nakon dolaska redovnica sv. Marcele iz Nina u Zadar i njihova preuzimanja navedene crkve, ustaljuje se i za crkvu i tamošnju bratovštinu titular sv. Marcele. Usporedi: C. F. BIANCHI, nav. dj., str. 380-382.

⁴⁰ Veruda, zaljev smješten šest kilometara jugozapadno od središta Pule. Na ulazu u zaljev nalazi se istoimeni otočić, na kojemu se nalazi crkva Blažene Djevice Marije. Uz crkvu je 1624. godine bio podignut samostan franjevača opservanata (napušten u XVIII. stoljeću). Usporedi: *Istarska enciklopedija*, Zagreb, 2005., str. 865 (tekst: Nataša NEFAT – Robert MATIJAŠIĆ).

⁴¹ Bratovština sv. Silvestra ili 40-satnog klanjanja (*Coena Domini*) jedna je od najstarijih u Dalmaciji (prema predaji djeluje od XII. stoljeća). Isprva joj se sjedište nalazilo u crkvi sv. Silvestra, a nakon njezina rušenja u XV. stoljeću čini se da je i bratovština prestala djelovati. Obnovljena je 1585. godine u tek sagrađenoj crkvi sv. Ivana. Podrobnije usporedi: C. F. BIANCHI, nav. dj., str. 497-502; V. CVITANOVIĆ, nav. dj., str. 462; I. PETRICIOLI, Dvije matrikule bratovštine sv. Silvestra u Zadru, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, sv. 16 (7), Zadar, 1977., str. 145-156.

⁴² Riječ je o glavnom oltaru u crkvi sv. Donata. Usporedi: C. F. BIANCHI, nav. dj., str. 386-387.

⁴³ O bratovštini Gospe od Navještanja (*Confraternita della ss. Annunziata*), koja je sjedište imala u negdašnjoj crkvi sv. Marcele, usporedi C. F. BIANCHI, nav. dj., str. 494-495.

Oporučni navodi bojnika Jurja Baranina posvjedočuju i o njegovim učestalim vezama s duhovnim osobama, svećenicima i redovnicima od Bara do Kvarnera. Tako Dominiku Radetiću (*Radetich*), koji se priprema za svećeničko zvanje, ostavlja četrdeset dukata, koji će mu biti uručeni na dan polaganja svećeničkih zavjeta. Zauzvrat, Dominik će svoju mladu misu (*la prima messa*) služiti upravo u spomen na oporučitelja te ga i ubuduće spominjati u svojim molitvama. U podužem popisu Jurjevih dužnika izriječom se navodi i jedan svećenik – Martin Botterin (zavičajem vjerojatno Lošinjčanin). Dug je iznosio 210 srebrenih dukata, koje barski oporučitelj ostavlja svećenicima s otoka Lošinja (*Clero di Lossin*). Novac će se investirati u stabilan fond, a od godišnjih prihoda lošinjski su svećenici obvezni služiti 186 misa u spomen na svog darovatelja.

Dio Jurjevih legata upravljen je u karitativne svrhe i namijenjen najsiromašnijim građanima. Tako se određuje da izvršitelji njegove posljednje volje tijekom tri subote od Jurjeve smrti podijele *in elemosina* četiri solida svakome od sto gradskih siromaha. Također, po uzoru na onodobnu tradiciju darivanja prinosa za miraz djevojkama iz siromašnih obitelji, Juraj određuje da se 24 *putte donzelle honeste cittadine pouere* iz Zadra obdare s 12 dukata, isplaćenih u vrijeme njihove udaje. U skupinu od 24 djevojke Juraj izriječom ubraja i kćer svojeg prijatelja Ivana iz Splita (obučar), kao i po dvije kćeri iz obitelji Radetić i Ghega (u potonjem slučaju vjerojatno je riječ o kćerima iz albanske vojničke obitelji).

Životna putanja odvela je bojnika Jurja daleko od njegova zavičaja. Međutim, kao i brojni drugi njegovi bivši sugrađani, također vojničkom karijerom trajno udaljeni iz domovine, i Juraj je s rodnim krajem nastojao, koliko je to bilo moguće, održavati veze. Stoga su oporučni legati koji se odnose na Bar, barske crkvene ustanove i duhovne osobe, posebno vrijedan prinos proučavanju vjerske prošlosti toga kraja, ali i dragocjena spoznaja o razmišljanjima, osjećajnostima i mentalitetima negdašnjih barskih raseljenika. Tako je posebno zanimljiv navod kojime se obdaruju dva barska svećenika, nastanjena u Rabu (također vjerojatno kao izbjeglice), kojima Juraj dariva prihod od sto srebrnih dukata. Zauzvrat su ovi svećenici, čija imena oporučitelj izriječom ne kazuje, obvezni tijekom svojega života služiti zadušnice u spomen na darovatelja. Nakon njihove smrti prihod pripada rapskim benediktinkama.⁴⁴

Iznosom je posebno vrijedan Jurjev legat upućen barskom nadbiskupu. Riječ je o svoti od 1000 srebrnih dukata koji se trenutno nalaze u rukama Antonija Clada u Mlecima, o čemu Juraj ima i potvrđnicu. Novac će se, kao i u brojnim drugim primjerima, uložiti u stabilan i siguran fond, a godišnji prihodi isplatit će se aktualnom barskom nadbiskupu.⁴⁵ Najviši crkveni dostojanstvenik Barske nadbiskupije zauzvrat će, tijekom svojega života, služiti

---

⁴⁴ Vjerojatno je riječ o ženskom benediktinskom samostanu sv. Justine koji su 1574. godine utemeljili rapski pučani (benediktinski samostan sv. Andrije primao je isključivo djevojke iz plemićkih obitelji). Samostan je dobio ime po padovanskoj svetici, mučenici sv. Justini, posebno štovanoj nakon kršćanske pobjede kod Lepanta koja se zbila na njezin blagdan (7. listopada 1571.). Samostan je ukinut u vrijeme francuske uprave (početkom XIX. stoljeća). Usporedi podrobnije: I. OSTOJIC, nav. dj., str. 140-141; Vladislav BRUSIĆ, *Otok Rab*, Zagreb, 1990.², str. 159-160. Rapskih redovnica Juraj se prisjeća i u još nekoliko navoda: ostavlja im ("onima kojima je to najpotrebnije") 600 dukata za služenje 183 mise zadušnice, kao i dug (oko 50 dukata) koji mu je dužan platiti plemić Jerolim Zaro.

⁴⁵ Tada je barski nadbiskup bio Marko Giorga, Albanac iz Spiča (1696.-1700.).

jednu misu u spomen na oporučitelja, a nakon njegove smrti novac i prihodi namijenjuju se *più bisognoso pouero d'Antiuari*. Brigu za predaju ovih novčanih prihoda barskom nadbiskupu Juraj povjerava uglednom kotorskom plemiću i kavaljeru Svetoga Marka Bolici.⁴⁶ Aktualnom barskom nadbiskupu Juraj poklanja i materijal (brokat) za izradbu jedne misnice (*pianetta*) te sablju (*sabla*) optočenu srebrom, koju mu je poklonio jedan drugi barski časnik, obnašatelj nižeg čina u mletačkoj vojsci – kaplar Luka (*Caporal Luca d'Antiuari*).

U nizu odredbi koje se izriječom odnose na crkvene ustanove sadržan je i jedan, obilježjem i namjerom zaključni oporučni navod. Želeći osigurati provedivost legata namijenjenih raznim, prethodno već navedenim, crkvama i samostanima, bratovštinama od Mletačke Albanije do Istre, Juraj posebno napominje da su sve one, zabilježene u legatima, obveze uklesati u zid svojih sjedišta natpis koji će ih podsjećati na oporučni legat i njihove obveze. Isto tako, ako neka od crkvenih ustanova iz bilo kojega razloga odbije oporučiteljevu darovnicu, tada su izvršitelji bojničkove posljednje želje obvezni taj legat preusmjeriti prema svojoj volji, poštujući ipak želju oporučitelja da se taj novac namijeni u karitativne svrhe.

Nemali dio oporuke Jurja Baranina, mletačkoga bojnika, sadrži odredbe i navode koji se odnose na svjetovne osobe. I ovaj je odjeljak Jurjevih oporučnih želja i naloga prava riznica podataka o vezama i poznanstvima, poslovanjima i prijateljstvima koje je taj ugledni časnik ostvarivao s cijelim nizom pojedinaca (ponajprije vojnika i časnika), zavičajem od Mletačke Albanije do Mletaka. Među prvim oporučnim navodima sadržani su podatci o izvršiteljima Jurjevih posljednjih odredbi (*Comessarii, e fedel esecutori*), a imenovani su zadarski građani Antun (*Antonio*) Andriani, Lovro (*Lorenzo*) Vani, conte (*conte*) i pukovnik (*Colonello*) Antun (*Antonio*) Canagetti (*Canagietti, Caneghetti*)⁴⁷ te conte Jerolim (*Gerolimo*) Zaro.⁴⁸ Svi navedeni izvršitelji moraju savjesno obaviti raspodjelu Jurjeve imovine, redovito radeći zajedno i u suglasju.

---

⁴⁶ Riječ je o Ivanu Bolici (u narodnoj predaji znan kao Živo Grbičić 1637.-1704.), mletačkom nadintendantu *ai confini del Montenegro*, koji se u vojnim djelovanjima istaknuo tijekom Morejskoga rata. Darovatelj je kotorske stolnice sv. Tripuna i franjevačke crkve sv. Klare u istom gradu. Usporedi tekst Tatjane RADAUŠ u *Hrvatskom biografskom leksikonu*, sv. II, Zagreb, 1989., str. 109.

⁴⁷ Pukovnik Antun Canagetti stekao je investiturom generalnih providura Dalmacije nakon okončanja Morejskog rata znatne zemljišne posjede u okolici Sinja. Kako njegovi potomci nisu bili zainteresirani za upravljanje ovim imanjem, tijekom prve polovice XVIII. stoljeća prodali su ga (Karlo i Anđelo Canagetti) obiteljima Lovrić i Jura. Obitelj Canagetti raspolagala je u XVII. stoljeću i zemljišnim posjedima na otoku Ižu. Usporedi: V. CVITANOVIĆ, Otoci Iž i Premuda, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 1, Zagreb, 1954., str. 73; Josip Ante SOLDI, Zemljišni posjed porodice Lovrić iz Sinja u XVIII stoljeću, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 19, Zadar, 1972., str. 304-305; ISTI, *Sinjska krajina u 17. i 18. stoljeću*, knj. I, Sinj, 1995., str. 53, 69-70, 72, 91, 100, 178; knj. II, Sinj, 1997, str. 19, 94-95.

⁴⁸ Jerolim Zaro odvjetak je drevne rapske plemićke obitelji koja se bilježi u najranije sačuvanom popisu rapskih plemića (Frane de Zaro – 1372. godine). Imali su vrlo zapaženu ulogu u društvenom, gospodarskom i crkvenom životu rapske komune, a Jerolim se posebno istaknuo kao viši mletački časnik. Potkraj života obnašao je dužnost vojnog zapovjednika (*Governatore dell'i armi*) u Trogiru. Ondje je 1703. godine sastavio svoju oporuku (DAZ, Arhiv Trogira, kut. 56, libro 1, str. 83-101⁷). O obitelji Zaro (izumrloj oko 1800. godine) vidi podrobnije: M. GRANIĆ, Stari rapski grbovi i pečati, u: *Rapski zbornik* (Zbornik radova sa znanstvenog skupa o otoku Rabu održanog od 25. do 27. listopada 1984. godine), Rab – Zagreb, 1987., str. 249; Vladislav BRUSIĆ, *Otok Rab*, str. 148, 190.

Oporuka bojnika Jurja sadrži relativno malo podataka o najbližim članovima njegove obitelji. Čini se da u zakonitom braku nije nikada bio, a kao jedinog potomka spominje nezakonitog sina Petra (*Pietro Antiuari mio figliolo natural*), za kojega očito i ne zna gdje se točno trenutno nalazi. Sinu Petru (također vjerojatno vojniku) ostavlja, ali uz uvjet da se pojavi u iduće dvije godine, 600 dukata, 12 sablji i 12 pušaka (*schioffi*), pohranjenih u Jurjevoj kući u Zadru. Ukoliko se Petar ne pojavi u roku dvije godine, navedeni novac i oružje neka se – prema slobodnoj prosudbi izvršitelja – raspodijele u karitativne svrhe. Petru će, ukoliko dođe i zatraži svoje nasljedstvo, pripasti i Jurjevi posjedi u Vrsaru. U Budvi, čestom mjestu iseljavanja Barana (i žitelja iz okolice Bara) u vrijeme osmanlijske uprave nad njihovim gradom, Juraj ima jednu rođakinju (*una mia parente*). Njezino ime, kao ni imena njezinih kćeri, Juraj izrijeком ne spominje, a ostavlja im (dvjema kćerima) svakoj po dvadeset dukata. Svojim rođacima iz obitelji Visković, za koju izrijeком navodi da je iz Bara⁴⁹, ostavlja po dvadeset dukata (upućenih svakom od sinova Nikole Viskovića).

U osobe bliskije oporučitelju možemo ubrojiti i njegovu kućnu poslugu. U primjeru bojnika Jurja, časnika dovoljno imućnog da u svojem domaćinstvu bilježi i služavke (*serue*), riječ je o Margareti i Perini, spomenutima u nekoliko oporučnih legata. Margareti ostavlja sto dukata (polovicu u novcu, a polovicu u odjevnim predmetima ili drugim pokretninama) te – u kasnijem navodu spomenute – neke predmete iz svoje pokretne imovine (košulje, obuća, nešto kuhinjskog pribora). Druga *serua in casa*, Perina, isprva je bila Jurjeva *shiaua* te možemo pretpostaviti da je dovedena (zarobljena) u nekom od bojničkih vojnih pohoda. Riječ je o osobi mlađe životne dobi koju Juraj preporučuje na skrb svojem izvršitelju Jerolimu Zaro. Perini će se, u trenutku njezine udaje ili stupanja u samostan (Jurjeva je, posredno izrečena preporuka, samostan rapskih benediktinki), isplatiti nemalih 300 srebrnih dukata, a pripada joj i dio Jurjevih pokretnina (slamarica, posteljno rublje, odjeća, dio kuhinjskog posuđa).

Značajan dio Jurjevih oporučnih navoda odnosi se na darivanje ili poslovanje s osobama svojega najvećega povjerenja i odanosti – s izvršiteljima njegove posljednje volje. Zadarskom građaninu Lovri Vaniju, o kojemu nemamo sačuvanih spoznaja u historiografiji, bojnič Juraj dariva 200 dukata, ali uz uvjet da Vani tijekom svojega života svake godine

---

⁴⁹ Obitelj Visković ugledan je pomorski i vojnički rod nastanjen u Perastu. Njihovo je podrijetlo, međutim, iz barskih Zubaca (iz bratstva Zubci ili Dentali), odakle se u vrijeme osmanlijskih prodora jedan ogranak (nazvani Vicković, kasnije Visković) iseljava u Perast i ondje tijekom idućih stoljeća postaje jedan od vodećih rodova u gospodarskom, društvenom i kulturnom životu grada i Boke kotorske. Ovdje zabilježen Nikola Visković vjerojatno je istovjetan s mletačkim poručnikom (*Tenente*), sudionikom Morejskog rata i članom peraških zastavnika (gonfalonijeri) na admiralskom brodu dužda i vrhovnog zapovjednika mletačke ratne flote Francesca Morosinija (zvanog *Il Peloponesiaco*). Nikola (Niko) Visković ostavio je i vlastit zapis o smrti dužda Morosinija i o sudjelovanju peraške počasne garde u njegovom prijenosu iz Nauplionu u Mletke. Usporedi: Francesco VISCOVICH, *Storia di Perasto dalla caduta della Repubblica Veneta al ritorno degli Austriaci*, Trieste, 1898., str. 326-327; Pavao BUTORAC, *Razvitak i ustroj peraške općine*, Perast, 1998., str. 114; ISTI, *Kulturna povijest grada Perasta*, Perast, 1999., str. 397; L. ČORALIĆ, “U slavu Prejasne Republike”: Peraški ratnici – čuvari duždevog stijega, *Acta Histriae*, letnik 8, št. 1 (IX): Prispjevki z mednarodne konference “Čast: identiteta in dvoumnost neformalne kodeksa (Sredozemlje, 12.-20. stol.)”, Koper, 11.-13. november 1999., Koper, 2000., str. 94-95.

uplaćuje bratovštini Blažene Djevice Marije od Dobre Radosti (*Congregazione della Beata Vergine del buon gaudio*)⁵⁰ u crkvi sv. Šimuna 4,5 dukata od sto dukata darovane svote. Zauzvrat su bratimi rečene udruge obvezni služiti u spomen na pokojnika četrdeset misa godišnje, a nakon Vanijeve smrti sveukupan iznos, kao i rečene obveze, pripadaju istoj bratovštini. Od svojeg izvršitelja Vanija barski časnik potražuje i nemalih 900 cekina i pedeset dukata te za njih u navodima o potraživanju svojem dužniku ne iskazuje neki poseban oblik oprosta duga. Dariva ga, međutim, sa svoje dvije sablje (*spade*) i dvije puške te jednim odijelom (*il tabaro*); Vanijevu suprugu (kojoj izriješkom ne spominje ime) obdaruje *in segno d'affetto* s jednom svilenom haljinom, a njegovu sinu (također neimenovanom) ostavlja kao legat jedan zeleni krzneni ogrtač (*pelizza verde*).

Nešto se manje navoda odnosi na druga dva izvršitelja Jurjeve oporuke – pukovniku Antunu Canagettiju dariva jednu sablju (koju je Antun u više navrata tražio od oporučitelja), a Antunu Andrianiju ostavlja dvije sablje i jednu pušku. Potonjem je, kako kazuje kasniji navod, Juraj bio kreditor za svotu od sto srebrnih dukata. U odnosu na prethodno spomenute izvršitelje, Juraj je, kako potvrđuju njegovi navodi, najtješnje bio povezan s konteom i rapskim plemićem Jerolimom Zarom te su i legati upućeni tom istarskom plemiću i najopsežniji. Njemu se ostavljaju Jurjevi posjedi (kuća i zemljišta), očito stečeni investiturom tijekom Morejskoga rata, na području Herceg Novoga (*Castelnouo*). Ukoliko Zaro iz nekog razloga ne može prihvatiti ovu donaciju (kao i obveze koje su u nju uključene), legat se prenosi na paštrovskog kontea Jurja Medina.⁵¹ Jerolim Zaro obdaren je i svim Jurjevim posjedima u Istri, na području Vrsara, a zauzvrat je obdarenik obvezan plaćati porečkom kaptolu jednu dnevnu misu u spomen na oporučitelja. Ako Zaro odbije ovaj legat i obvezu, imanje u Vrsaru pripast će obitelji Borisi (*Conti Borisi*)⁵², tada jednoj od vodećih plemićkih obitelji u ovom dijelu Istre.⁵³ Svi ovi legati, upućeni obitelji Zaro (ili Borisi) nisu punovrijedni ako se pojavi

---

⁵⁰ Sjedište ove zadarske bratovštine, osnovane 1510. godine, nalazilo se (od 1630. godine) u crkvi sv. Šimuna. Usporedi: C. F. BIANCHI, nav. dj., str. 482-483; V. CVITANOVIĆ, Bratovštine grada Zadra, str. 466.

⁵¹ Obitelj Medin stari je paštrovski rod sa sjedištem u Kaštel Lastvi (današnji Petrovac). U XVII. stoljeću istaknuli su se u mletačkoj vojnoj službi te stekli u investituru brojne feude, kao i pridjevak *conte*. Osim jednog ogranka, većina Medina bila je pravoslavne vjere. Usporedi: Jovan RADONIĆ, *Rimska kurija i južnoslavenske zemlje od XVI do XIX veka*, Posebna izdanja SANU, sv. CLV., Beograd, 1950., str. 136-137; Jovan VUKMANOVIĆ, *Paštrovići, antropografsko-etnološka istraživanja*, Cetinje, 1960., str. 426-427, 436-438.

⁵² Obitelj Borisi jedna je od najčuvenijih plemićkih obitelji iz povijesti Bara. U arhivskim vrelima bilježe se od druge polovice XIV. stoljeća, a njihovi odvjetci imaju iznimno važnu ulogu u političkom, društvenom, gospodarskom i crkvenom životu Bara. Koncem XVI. stoljeća iseljavaju u Istru, gdje je južno od Poreča, nedaleko od uvale Funtana i od grada Vrsara, mletački kapetan Bernardo Borisi utemeljio (investiturom mletačkoga Senata) malo naselje *Funtana Georgica* (današnja Funtana). Zarana su prisutni i u Kopru, gdje se od 1617. drže plemićima. Podrobnije o ovoj obitelji, koja se u Istri održala do u XX. stoljeće, a čiji posljednji potomci danas žive u Italiji, vidi opsežnu studiju S. MARKOVIĆA, Barski patricijski rod Borisi u prošlosti: Jadran, Evropa, Mediteran, *Povijesni prilozi*, god. 24, br. 28, Zagreb, 2005., str. 71-105 (u radu je navedena i opsežna literatura o Borisijima).

⁵³ U trenutku pisanja Jurjeve oporuke Borisiji su u Istri, poglavito u vrsarskom kraju, prisutni već cijelo jedno stoljeće. Činjenicu da je i barski *Maggiore* ondje stekao (također vjerojatno investiturom) imanje,

Jurjev sin Petar i preuzme očevu imovinu u Istri. Jednako tako, ako drugi bojnিকови рођаци žele doći u Istru i obitavati na Jurjevim posjedima, to im je dopušteno, uz obvezu plaćanja 200 misa godišnje porečkom kaptolu. Naposljetku, konačnu odredbu o sudbini vrsarskih posjeda Juraj izriče navodom prema kojemu se u slučaju nepojavljivanja sina Petra i drugih rođaka, kao i u slučaju da vrsarska imanja ne prihvate niti obitelji Zaro i Borisi, taj posjed treba prodati (trudom izvršitelja oporuke), stečeni novac uložiti u siguran fond, a prihode uporabiti za služenje misa zadušnica *in perpetuo* u spomen na pokojnika.

Ugledne obitelji Zaro i Borisi bilježe se u još nekoliko Jurjevih navoda. Jerolimu Zaro bio je kreditor za iznos od oko pedeset dukata – dug mu oprašta uz uvjet da se isti novac pokloni već spomenutim rapskim benediktinskim redovnicama. Iz roda Borisi izrijekom se bilježi Frane (sin Petra Borisija i Marije Verzi), kojemu Juraj poklanja svoju sablju, izrađenu *all'Albanese*. Vjerojatno su kod istoga Frane Borisija (na drugim mjestima zabilježenog samo kao *Conte Borisi*, bez oznake imena), pohranjene zabilješke o Jurjevim kreditnim poslovima i novčanim potraživanjima koja se odnose na Istru. Izvršiteljima oporuke nalaže da se svi ondje ubilježeni dugovi ponište kao legat za spas duše oporučiteljevih pokojnih predaka. I sam Frane Borisi bio je kod Jurja zadužen na svotu u iznosu od sedamdeset srebrnih dukata, a u navodu se ne bilježi da li se dug oprašta i prenamjenjuje u neke karitativne svrhe.

Juraj Baranin održavao je poznanstva i s vojnicima koji su zavičajem potjecali s austrijskoga državnog područja (Senj) te možda i dio svoje vojne karijere obnašali službu u Jurju katkada neprijateljskim postrojbama (mletačko-austrijski ratovi na sjeveru Jadrana, u Istri i u Furlaniji). Takav je primjer kapetan Matija iz Senja (prezime kojega nije izrijekom navedeno). Njegovoj supruzi (također neimenovanoj) Juraj dariva haljinu u vrijednosti od deset srebrnih dukata.

U prethodnim su navodima, pri razjašnjenju načina ubilježbe i oblika povezanosti bojnika Jurja s brojnim osobama, zavičajnim podrijetlom od Bara do Istre i Mletaka, spomenuti njegovi brojni kreditni poslovi. Njima je, odnosno navođenju imena Jurjevih dužnika, kao i visine duga (katkada i njezine kasnije namjene), posvećen značajan dio Jurjeva oporučnog spisa. Kao i prethodni oporučni navodi, i popis bojnикових dužnika zrcali njegove iznimno velike gospodarske mogućnosti, otkriva osobu znatnoga novčanog kapitala i razgranatih oblika poslovanja, a imena i podrijetlo zabilježenih osoba zorno kazuju o Jurjevim vezama s osobama sa cijeloga područja istočnojadranske obale. Ukupni iznos koji Juraj potražuje od svih svojih dužnika iznosi više od 3000 dukata, pri čemu se najveći dio duga odnosi na čak 2600 dukata parnice koja nije poblizje razjašnjena u navodu (*contro il Tomadelli*, priznanica se nalazi kod Pietra Christofolija, vjerojatno zadarskog građanina), dočim su ostali dugovi uglavnom do oko sto dukata. Uz neke, prethodno već spomenute dužnike (primjerice, Jerolima Zaro, Franu Borisija, Lovru Vanija), od Jurja su novac posuđivali i Luka *Lossin* iz Poreča (dvadeset srebrnih dukata), Pietro Christofoli i njegova supruga (ukupno 16 dukata), sestre *del Signore Mattio Chirin* iz Rovinja (trideset dukata duga naplate za vino), Nikola Padelin (pedeset dukata), *Stazia Bugaro* (sto dukata),

---

zasigurno možemo povezati s barskim podrijetlom Borisija koji su i sami poticali useljavanja manjih skupina iseljenika s područja Mletačke Albanije (ponajprije s barskog područja) na svoje istarske stečevine.

krznar (*varoter*) Ivan (sedam srebrnih dukata i sedamdeset lira), mačar (*spader*) Pavao i njegova supruga (dva cekina i dva dukata), kapetan Matija Lučić iz Makarske (šest dukata), guvernadur budvansko-paštrovskoga vojnog okružja Petar Marković (pedeset dukata)⁵⁴ te ugledni bokeljski konte Frane Visković (tri cekina i sedamdeset lira).⁵⁵

Naposljetku, zaključni i središnji dio Jurjeve posljednje volje odnosi se na imenovanje glavnih i sveukupnih nasljednika njegove imovine, to jest onoga njezina dijela koji nije prethodno raspoređen oporučnim legatima. *Il resto di tutti, e cadauni beni* barskoga visokog časnika u mletačkoj vojnoj službi dariva se u karitativne svrhe – za “Kristove siromahe” i za udaju (miraz) djevojaka iz neimućnih obitelji, a odluku o njihovu imenovanju i razdiobi oporučitelj u cijelosti prepušta svojim izvršiteljima. Svjedoci prigodom izricanja i ovjere Jurjeve oporuke bili su trgovac Pietro Nani (trgovac) i kapetan Pietro Flanino. Ovim navodom završava opsegom poduži i sadržajem iznimno bogat oporučni spis Baranina Jurja, napisan u Zadru 2. srpnja 1697. godine.

Dana 28. studenoga iste godine, u trenutku kada je *Maggiore* Juraj već preminuo, pred zadarskog bilježnika Nikolu Lomazzija stupio je pukovnik Antun Canagetti, jedan od izvršitelja bojnikova oporučnog spisa. Canagetti je tom prigodom bilježniku predao Jurjev dodatak oporuke (kodicil), pisan u Mlecima, te dodatne spise koji se odnose na Jurjeve posljednje dane u Mlecima, kao i na troškove njegove sahrane.

Kodicil osnovnoj oporuci Jurja Baranina načinjen je u Mlecima, dana 29. X. 1697. u kući mletačkoga patricija Marina Grimanija, smještenoj u predjelu S. Marco (četvrt S. Luca). U njoj je, bolestan, bojniki Juraj proveo svoje posljednje dane. Kodicil je, na Jurjevu molbu, načinio mletački bilježnik Valerio de Bonis. Dopune Jurjevoj oporuci sažete su i sadrže samo nekoliko navoda. Spomenutom budvanskom plemiću i guvernaduru Petru Markoviću oporučitelj dariva 150 dukata, a njegovoj supruzi pedeset dukata. Markovićevu sinu, imenom nespomenutom, ostavlja kao legat 12 pušaka i 12 sablji *per mia memoria*. Pukovniku Jurju Medinu, zabilježenom u oporuci u svezi s Jurjevim posjedima u Herceg Novom, dariva tamošnje prihode, dočim sve svoje stvari koje se nalaze u Mlecima ostavlja za služenje miša zadužnica. Sastavljanju i ovjeri kodicila nazočili su Biasio Banesso i Vuk (Vuko) Medin.⁵⁶ Kodicil je objavljen već sljedeći dan (30. listopada 1697.), neposredno nakon Jurjeve smrti

---

⁵⁴ Ovdje je možda riječ o Petru Markoviću, plemiću Budve i Paštrovića (1656. godine imenovan kavaljerom Svetoga Marka) ili o nekom od njegovih potomaka. O budvansko-paštrovskoj obitelji Marković usporedi: Carl Georg Friedrich HEYER von ROSENFELD, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*, Nürnberg, 1873., str. 119-120.

⁵⁵ Riječ je o Frani Marjanovom (1665.-1720.), jednom je od najistaknutijih odvjeta obitelji Visković. Kao pomorski kapetan i mletački časnik istaknuo se u više protuturskih akcija, posebice u obrani Čitluka 1695. godine, kada je stekao i naslov *conte*. Godine 1703. uvršten je među *Cavaliere di San Marco*. Usporedi: *Pomorska enciklopedija*, sv. VIII, Zagreb, 1989., str. 479.

⁵⁶ Vjerojatno je riječ o paštrovskom hajduku Vuku Medinu. Godine 1684., zajedno s kapetanom Markom Bečićem iz Budve i harambašom Savom iz Crmnice napao je i opljačkao jednu francusku tartanu kraj Korčule. Iste godine su sva trojica sudjelovala u pljački brodova Dubrovačke Republike. Usporedi: Maksim ZLOKOVIĆ, *Pomorski podvizi bokeljskih hajduka, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, sv. 5, Kotor, 1956., str. 71-72.

koja je, kako je razvidno, nastupila 29. ili 30. listopada. Objavu dokumenta zatražio je (*ad istanza*) plemić Marin Grimani, u čijem je domu barski bojničnik i preminuo.

Sljedeći spisi, koje je Antun Canagetti predao zadarskom bilježniku, također su načinjeni u Mlecima. Prvi spis sadrži dva, opsegom i sadržajem različita stupca. U prvom, koji očitno nosi krivi nadnevak (28. listopada 1697., dan prije pisanja kodicila i prije smrti Jurja Baranina), sadržani su podatci o namirivanju nekih Jurjevih novčanih potraživanja – izriječom su spomenuti dugovi pukovnika Frane Viskovića (98,14 lira) i guvernadura Petra Markovića (dvadeset dukata). Opsežniji je drugi stupac, čije pojedine rubrike nose nadnevak 30. i 31. listopada 1697. godine. U njima su navedene svote uplaćene za podmirivanje troškova Jurjeva pokopa. Riječ je o uplati 59,14 lira župničkom pomoćniku crkve S. Luca za troškove prijenosa, sahrane i posmrtno odjeće pokojnika, kao i uplate upućene svećeniku iste crkve (Giovanni Battista Bertola) za troškove misa zadušnica (šezdeset lira), kao i za druge troškove uobičajene prigodom sahrane u ovoj mletačkoj crkvi (novčane nadoknade žakanima, troškovi grobnice, uobičajeni prinosi župnim bratovštinama i dr.). Uplatu je izvršio, kako je razvidno iz dokumenta, povjerenik (*agente*) obitelji Grimani (di *Ca' Grimani*) Giovanni Battista Clementi. Priznanicu o primanju svote za ukupne troškove pogreba potpisao je župnik crkve S. Luca Pietro Canolato, dočim je istoga dana (također od povjerenika Clementija) kao nadoknadu za voštanice utrošene prilikom pogreba, svotu od 43 solida i 12 lira primio mletački trgovac Giacomo Sanzonio.

Slijedi kratka zabilješka Mlečanina Antonija Clada (datirana u 30. rujna 1697.), upućena budvanskom plemiću i pukovniku Jurju Solimanu, a u svezi s Jurjevim novčanim potraživanjima (pohranjenim kod samoga Clada) i njihovom kasnijom namjenom (za služenje misa zadušnica u spomen na oporučitelja).

Naposljetku, završni spis koji se odnosi na uglednog barskog časnika u mletačkoj vojnoj službi ponovno je napisan u Zadru (23. studeni 1697.). Tom je prigodom, na zahtjev izvršitelja oporuke Lovre Vanija i Antuna Andrijanija, otvoren – nakon što je utvrđeno da je oporučitelj preminuo u Mlecima – Jurjev zadarski oporučni spis. Činu otvaranja oporuke nazočili su, uz bilježnika Nikolu Lomazzija, sudac-egzaminator Ludovik Grisogono⁵⁷ te zadarski liječnici Ivan Ferrari⁵⁸ i Sebastijan Pasini.

Oporučni spis, kodicil i ostali dodatci oporuci bojničnika Jurja iz Bara svojim su opsegom i bogatstvom sadržaja za svakoga istraživača iznimno dragocjena arhivska vrela. Osim što su izravno, rječito i nedvojbeno posvjedočenje o samom oporučitelju, ovi nam navodi kazuju i o cijelom nizu osoba, obitelji, krajeva i gradova, o okolnostima i događanjima koji su – više ili manje izravno – bili u svezi s bojničnikom Jurjem. U oporuci Jurja Baranina zrcale se životni put i sudbina jednog iznimno uspješnog mletačkog časnika djelatnog u vremenima

---

⁵⁷ Vjerojatno je riječ o Ludoviku Grisogonu, doktoru prava. Godine 1664. bilježi se među utemeljiteljima društva *Accademia cinica* kojoj su se članovi zanimali za lijepe umjetnosti, pjesništvo i govorništvo. Dopisivao se s povjesničarom Ivanom Lučićem Luciusom. Usporedi tekst Serđa DOKOZE NIKPALJA u *Hrvatskom biografskom leksikonu*, sv. V, Zagreb, 2002., str. 208.

⁵⁸ Ivan Ferrari odvjetao je ugledne zadarske obitelji koja je u drugoj polovici XVII. stoljeća u Zadru utemeljila hospital (Hospital Ferrari). Usporedi: R. JELIĆ, Zdravstveni radnici Zadra u 17. stoljeću, str. 68; ISTI, *Zdravstvo u Zadru i njegovu području*, Zadar, 1978., str. 15.

najučestalijih i najintenzivnijih mletačko-turskih ratova. Barski i istarski plemići iz roda Borisi, Vickovići i(li) Viskovići iz Bara odnosno Perasta, vojnici i časnici od Bara i Boke preko Dalmacije do Istre, crkvene ustanove i duhovne osobe od Barske nadbiskupije preko Zadra i Raba do Istre i Mletaka, akteri su jedne, prilično filmične i istraživaču uvjerljivo slikovite životne priče koja odražava vrijeme, prostor i okolnosti njihova odvijanja. Upravo stoga, radi iznimne istraživačke vrijednosti, oporuku Jurja Baranina možemo, bez ikakve sumnje, držati najvrjednijom oporukom nekog Baranina u Zadru u vremenu koje je predmet ovoga istraživanja.

***

Opsegom i sadržajem znatno je kraća i podacima manje bogata oporuka barskoga svećenika Paška (*Pasqual Antiuari*), jednog od rijetkih barskih useljenika u Zadar koji nije pripadao vojničkoj (časničkoj) skupini.⁵⁹ Oporuka je napisana vlastitom rukom oporučitelja, dana 27. svibnja 1706. te istoga dana, od strane samoga Paška, predana u ruke zadarskoga bilježnika Andrije Torija (*Andrea Tori*). U početnom dijelu oporuke barski svećenik određuje mjesto svojega posljednjega počivališta – grobnicu svećeničke bratovštine Blažene Djevice Marije od Milosrđa (*nella sepoltura de Padri confrati della Carità*), smještenu u zadarskoj katedralnoj crkvi.⁶⁰ Životom i svećeničkom službom usko vezan za ovu bratovštinu, kojoj je i sam pripadao, Baranin Paško određuje jedinim izvršiteljima svoje oporuke upravo njezine čelnike – predstojnika (gastalda) i dva opunomoćenika (*procuratori*) koji će, prema svojem nahođenju i dobrostivosti, izvršiti sve oporučnim spisom izrečene navode. Većina legata svećenika Paška odnose se na zadarske crkvene ustanove. Nabožnim i karitativnim ustanovama (*a lochi pii*) grada Zadra namjenjuje skromnu, simboličnu svotu od po jedne lire i četiri solida (*per cadauno*). Bratovštini zadarskih svećenika koji štuju i časte Gospu od Milosrđa, a čiju grobnicu odabire za svoje posljednje počivalište, barski svećenik poklanja svoju kuću u Zadru (u kojoj trenutno obitava). Zauzvrat su bratimi iste udruge obvezni služiti šest misa *in perpetuo* za spas duše oporučitelja, kao i za duše njegovih pokojnih predaka.

Samo se nekoliko oporučnih navoda odnosi na konkretne osobe. U prvom primjeru svećenik Paško obdaruje skromnom svotom od samo tri lire nećakinju Perinu, kćer pokojnoga paruna broda Marka Gala, a služavki (*seruiente*) Magdaleni ostavlja na doživotnu uporabu jednu kućicu u gradu (trenutno iznajmljenu), a koja će – nakon Magdalenine smrti – također pripasti spomenutoj bratovštini Blažene Djevice Marije od Milosrđa (uz obvezu bratovštine služenja jedne pjevane mise u spomen na pokojnog oporučitelja). Magdaleni se, nadalje,

---

⁵⁹ DAZ, SZB, Andrea Tori (1675.-1708.), b. IV (Testamenti), br. 160, 27. V. 1706.

⁶⁰ Bratovština (*Congregazione della Beata Vergine della Carità*) se spominje početkom XVI. stoljeća u crkvi sv. Marije Velike. Kada je ta crkva porušena (1570. godine), njezino je sjedište premješteno u crkvu sv. Donata. Prema Statutu bratovštine iz 1594., brojila je samo 12 članova (bratima). Godine 1801. spojila se s novom svećeničkom bratovštinom Bratske pripomoći, a 1808. godine, nakon ukidanja sakralnih funkcija u crkvi sv. Donata, oltar obaju bratovština premješten je u katedralnu crkvu sv. Anastazije. Usporedi: C. F. BIANCHI, nav. dj., str. 483-484; V. CVITANOVIĆ, Bratovštine grada Zadra, str. 466.

treba isplatiti i plaća za njezinu službu u svećenikovu domu (šest lira mjesečno), a istoj služavci pripadaju i druge Paškove stvari koje se nalaze u kući. Završni dio oporuke barskoga svećenika, zasigurno (prema iskazanim legatima) osobe manje imućnoga gospodarskog statusa, odnosi se na imenovanje njegovih glavnih nasljednika. To je već višestruko spomenuta bratovština zadarskih svećenika (uz obvezu jedne pjevane mise godišnje), jedini zakoniti nasljednik Paškovih svekolikih preostalih, legatima neizrečenih dobara.

Oporuku je Paško, “ležeći bolestan u krevetu”, istoga dana predao zadarskom bilježniku Andriji Toriju. Njezinoj su službenoj ovjeri bili nazočni, uz bilježnika, zadarski plemić i sudac-egzaminator Ivan Krstitelj Soppe-Fortezza⁶¹, kapetan Petar Bussi i Nikoleta Rive. Otvorena je neposredno nakon svećenikove smrti, dana 30. svibnja 1706., na zahtjev i u prisutnosti oporučnik izvršitelja, članova bratovštine Blažene Djevice Marije od Milosrđa – đakona Jurja Markičevića (*Marchichieulich*) i zadarskog kanonika i plemića Ivana Grisogona.⁶²

***

Oporuke koje razmatram u završnom dijelu ovoga istraživanja napisane su u XVIII. stoljeću i sve se odnose na ženske osobe, pripadnice iste obitelji barskoga podrijetla. Kronološki je najstarija (1724. godina)⁶³ oporuka Franjice (*Francesca*), supruge mletačkoga časnika (potkapetana – *Capitan Tenente*) Marka iz Bara (prezime barskoga časnika nije navedeno) i kćeri tada već pokojnoga Marka iz Paštrovića (*Marco Pastrouich*)⁶⁴. Oporučni

---

⁶¹ Ivan Krstitelj Soppe Fortezza odvjetak je zadarske građanske obitelji koja je 1694. primljena u gradsko plemstvo. Usporedi: PZ III., str. 400; Jelena KOLUMBIĆ, Grbovi zadarskih plemićkih obitelji, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 47, Zagreb-Zadar, 2005., str. 76.

⁶² Ivan Grisogono bio je od 1704. kanonik, a od 1716. natpop zadarskog kaptola. Godine 1721. stekao je doktorat obaju prava na Sveučilištu u Padovi. Nakon smrti zadarskoga nadbiskupa Vicka Zmajevića, izabran je 1745. godine za generalnog vikara Zadarske nadbiskupije; bio je i generalni vikar nadbiskupa Matije Karamana, nadbiskupski kancelar, savjetnik Svetoga oficija, prosinodalni egzaminator i ispovjednik zadarskih redovnica. Pisao je prigodne sonete i bio tajnik zadarske akademije *degli Incaloriti*. Godine 1726. ustupio je Mletačkoj Republici svoj posjed nedaleko od zadarske četvrti sv. Marka (današnji Arbanasi), gdje su naseljeni albanski useljenici. Umro je 1765. ili 1766. kao posljednji muški odvjetak zadarskih Grisogona. Usporedi: C. F. BIANCHI, nav. dj., str. 187, 222; *Hrvatski biografski leksikon*, sv. V, Zagreb, 2002., str. 209 (tekst: S. DOKOZA NIKPALJ i T. RADAUŠ).

⁶³ DAZ, SZB, Antonio Guerrini (1722.-1748.), b. IV (Testamenti), br. 15 (2. IV. 1724.).

⁶⁴ Marko iz Paštrovića bio je narednik (*sargente*) u mletačkoj vojnoj službi i djelovao je u postrojbi (*Compagnia*) vojnika oltramarina kojom je zapovijedao kavaljer Marinović. Na osnovu njegove oporuke, napisane u Zadru 8. ožujka 1699., saznajemo za njegove posjede i kuće smještene na području između Budve i Bara, za odnose s nizom zadarskih crkvenih ustanova (član je bratovštine vojnika oltramarina sa sjedištem u zadarskoj crkvi sv. Šimuna) i duhovnih osoba (među ostalima, izrijeком se spominje čuveni zadarski kanonik i pisac Ivan Tanzlinger Zanotti), kao i za legat upućene kaluderima manastira Đurđevac ponad Budve. Kao i prethodno spomenuti Mihovil Prokulijan i Juraj Baranin, i Marko Paštrović dobro je poznao uglednoga budvanskog plemića i pukovnika Jurja Solimana (posljednje dane života proveo je u njegovoj kući u Zadru). Bio je oženjen Pavlicom (*Paulina*), a u svojoj oporuci djecu izrijeком ne spominje. Umro je u Zadru, nešto prije 11. ožujka iste godine, kada je

spis nije velik i sadrži osnovne, uobičajene oporučne navode. Prva odredba (nakon posvete duše Svemogućem Bogu, Blaženoj Djevici Mariji, nebeskom dvoru) odnosi se na određivanje posljednjega počivališta – riječ je o crkvi sv. Šimuna u Zadru, odnosno o kapeli (oltaru) Blažene Djevice Marije od Bezgrešnog Začeca (*Beata Vergine della Concezione*)⁶⁵, gdje – kako se izrijekom navodi – počiva i njezin pokojni otac. Izvršiteljem svoje posljednje volje Franjica imenuje zasigurno najznamenitiju osobu tadašnje zadarske (ali i bokeljske i barske) crkvene povijesti – nadbiskupa Vicka Zmajevića, prema kojemu su, nesumnjivo, useljenici s područja Mletačke Albanije imali posebno privržen odnos.

U nastavku oporučnih navoda Franjica se obraća najbližim članovima svoje obitelji: suprugu Marku poklanja jedan zlatni prsten optočen *con pietra verde in mezzo*, a prstenom *con pietre bianche legate in argento* obdaren je njezin sin Jerolim. Kćerima Heleni i Božici (*Natale*) dariva po pet dukata, dočim glavnim nasljednicama svih svojih preostalih dobara (uključivo 1000 dukata miraza, kuću u Zadru i drugo) oporučiteljica imenuje kćeri Vicku, Antoniju i Perinu. Svakoj od te tri spomenute kćeri pripada jednak udio u pokretnoj i nepokretnoj imovini, a zauzvrat su obvezne dati služiti šest misa *in perpetuo* za spas duše pokojne oporučiteljice, kao i za spas duše Stane *Gospichia*, zadarske građanke od koje je Franjica prethodno (darovnicom) stekla neku građevinu (*muracca*). Oporuka je načinjena u kući zadarskog suca i egzaminatora Frane Antuna Fanfonje⁶⁶, a u prisutnosti svjedoka Marka Antuna Milina i svećenika Ivana Krstitelja Gaenija.

Iz 1730. godine potječe druga Franjičina oporuka u kojoj se, u odnosu na prethodni spis, neke odredbe i legati mijenjaju.⁶⁷ Istovjetni su dijelovi koji se odnose na grobnicu i posljednji ispraćaj oporučiteljice – za posljednje je počivalište određen, kao i u oporuci iz 1724. godine, oltar Blažene Djevice Marije od Bezgrešnog Začeca u crkvi sv. Šimuna. Izvršitelj oporučnih odredbi ponovno je nadbiskup Vicko Zmajević, a također – kao i 1724. godine – oporučiteljica ne podjeljuje legat za zadarske nabožno-karitativne ustanove i za oslobođenje zarobljenika iz osmanlijskoga ropstva. Iako je suprug Marko Baranin u trenutku pisanja druge oporuke još živ, njemu se ovoga puta ne namjenjuje legat. Sinu Jerolimu, sada zastavniku (*Alfier*) u mletačkoj vojnoj službi, dariva pet dukata, a kćerima (za koje izrijekom navodi da su udane) Heleni i Perini poklanja svakoj po šest dukata. Vrijednošću manji legat iz svoje pokretne imovine Franjica namjenjuje zadarskoj građanki Jakovici (jednu košulju) *in segno di carità*. Naposljetku, svu preostalu svoju imovinu oporučiteljica ostavlja (jednakim udjelom u nasljedstvo) još neudatim kćerima Vicki i Antoniji. Imovina će im pripasti u trenutku njihove udaje, a ako jedna od sestara premine ranije, njezin dio ostavštine utrošit

---

njegov oporučni spis i otvoren (DAZ, SZB, Antonio Itcovich, 1698.-1715., b. III: Testamenti, br. 3, 8. III. 1699.).

⁶⁵ O oltaru Blažene Djevice Marije od Bezgrešnog Začeca u crkvi sv. Šimuna usporedi: C. F. BIANCHI, nav. dj., str. 342-343. Istoimenu bratovštinu bilježi i V. CVITANOVIĆ, Bratovštine grada Zadra, str. 467.

⁶⁶ Frane Antun Fanfonja odvjetao je jedne od najstarijih i najuglednijih zadarskih plemićkih obitelji. Vjerojatno je istovjetan s Franom Šimunovim, humanistom i piscem latinskih djela (nesačuvanih). Usporedi: Ivan DANILO, Obitelj zadarska de Fanfogna, *Narodni koledar*, god. VIII., Zadar, 1870., str. 140; *Hrvatski biografski leksikon*, sv. IV, Zagreb, 1998., str. 131 (tekst: S. DOKOZA NIKPALJ).

⁶⁷ DAZ, SZB, Antonio Guerrini (1722.-1748.), b. IV (Testamenti), br. 81 (6. IV. 1730.).

će se za mise zadušnice u spomen na Franjicu i njezina supruga Marka. Oporuka je učinjena u kući oporučiteljice, smještene u *Calle del Paradiso*, u prisutnosti bilježnika Guerrinija te dvojice svjedoka (kapetan Antun Carnaruti i Sebastijan Fontana).

Na osnovu podataka iz oporučnih spisa nije nam poznata godina Franjičine smrti, kao ni smrti njezina supruga Marka Baranina. Iako su u braku imali brojno potomstvo, te iako je Franjica svojom drugom oporukom nasljednicima imenovala dvije svoje kćeri, zahtjev za otvaranje oporuke nije zabilježen. Stoga je ona otvorena mnogo godina kasnije, tek 1804. godine (7. lipnja), u vrijeme kada je u Zadru opstojala austrijska uprava. Oporuka je vjerojatno otvorena po službenoj dužnosti, a nazočni tom činu bili su javni bilježnik Zadra Domenico Castelli te – kao svjedoci – Bonaventura Benvenuti⁶⁸ i Ivan Nutrizio iz Trogira.

Raspolažemo i s dvije oporuke Franjičinih i Markovih kćeri, zabilježenih u prethodno raščlanjenim oporučnim spisima. U prvom primjeru oporučiteljica je Vicka Antivari⁶⁹, a oporuka je datirana 19. listopada 1764.⁷⁰ U trenutku pisanja oporuke mletački kapetan Marko iz Bara više nije živ, a Vicka se – uz očevo ime – definira i kao supruga potkapetana (*Capitano Tenente*) u postrojbi oltramarina Antuna Zolattija. Oporuka je načinjena u Vickinoj obiteljskoj kući (naslijeđenoj temeljem majčine ostavštine), smještenoj pored crkve sv. Šimuna. Ta je crkva, odnosno ondje smještena obiteljska grobnica uz oltar Blažene Djevice Marije od Bezgrešnog Začeca (zabilježena i u Franjičinoj oporuci), ujedno određena i za Vickino posljednje počivalište. Zanimljivo je, nadalje, zabilježiti kako Vicka izrijekom ne bilježi izvršitelje svoje posljednje volje. Ipak zahtjev da pisanju i ovjeri oporuke bude nazočan zadarski svećenik Vicko Berković (*Bercouich*) može se držati voljom oporučiteljice da se upravo njemu povjeri izvršenje njezinih oporučnih odredbi. Kao i njezina majka, Vicka također oporučno ne ostavlja legate tradicionalnim zadarskim nabožnim ustanovama te se jedina odredba vezana za darivanje zadarskih crkvenih ustanova odnosi na legat bratovštini Blažene Djevice Marije od Bezgrešnog Začeca (darivanje nakita) u koju je oporučiteljica bila upisana kao *sorella* te u kojoj, kao i drugi članovi njezine obitelji, odabire mjesto svoje sahrane. Nekoliko se legata odnosi na Vickine najbliže članove obitelji: sestre Heleni dariva dio svoje odjeće (košulje, haljine), bratu Ivanu⁷¹ i njegovim sinovima ostavlja svakome po dva dukata, a nećakinji Antoniji Draganić poklanja *il mio zamberlucco di seta naranzina con guarniton d'argento*. Naposljetku, glavnim i jedinim nasljednikom sve svoje preostale

---

⁶⁸ Bonaventura de Benvenuti rodonačelnik je dalmatinskog ogranka bergamske obitelji Benvenuti. Godine 1779. stekao je u feud posjed Gorica, a 1796. primljen je u zadarsko plemstvo. Vršio je brojne službe u upravi Dalmacije i Albanije. Iz obitelji potječe Angelo de Benvenuti (1895.-1979.), autor knjige *Storia di Zara dal 1409 al 1797* (Milano, 1944.). Usporedi: J. KOLUMBIĆ, Grbovi zadarskih plemićkih obitelji, str. 48-49.

⁶⁹ U ovom primjeru razvidna je česta pojava prijelaza imena zavičajnog podrijetla oporučitelja (odnosno njegovih predaka) u obiteljsko prezime. Vickin otac još je označavan kao Marko iz Bara (*d'Antivari*), dočim je u primjeru njegovih potomaka naziv *Antivari* postalo ustaljeno obiteljsko prezime.

⁷⁰ DAZ, SZB, Antonio Ferrari quondam Bortolo (1747.-1775.), b. VII (Testamenti), br. 91, 19. X. 1764.

⁷¹ U oporuci Franjice Antivari kao jedini sin zabilježen je Jeronim (tada zastavnik). Moguće je da je Ivan (1764. godine zabilježen kao kapetan) iz Vickine oporuke ista osoba, odnosno da je sin časnika Marka iz Bara i Franjice imao više osobnih imena.

imovine Vicka Antivari imenuje supruga, potkapetana Antuna Zolattija. Pisanju i ovjeri oporuke nazočili su kao svjedoci zadarski građanin Nikola Visinoni i svećenik Jakov Soza. Oporuka je otvorena neposredno nakon Vickine smrti, dana 22. listopada 1764. Zahtjev za otvaranjem oporuke podnio je njezin glavni nasljednik i suprug Antun Zolatti, a kao svjedoci zabilježeni su zadarski trgovac Antun Pasini i zastavnik (*Alfier*) oltramarinskih postrojbi Ivan Paravia.

Naposljetku, završna oporuka u ovom razmatranju odnosi se na Helenu Antivari, kćer prethodno spomenutih Marka i Franjice Antivari te (u trenutku pisanja oporuke) supruge Gaspara Sculazonija iz Padove.⁷² Oporučni spis datiran je u 1765. godinu, a napisan je u kući oporučiteljice smještenoj – kao i u primjeru njezinih prethodnica iz obitelji Antivari – pored crkve sv. Šimuna. Tekst oporuke Helene Antivari, udane Sculazoni, sažet je i sadrži odredbe koje su u nemaloj mjeri nalik oporučnim željama njezine sestre Vicke. Izvršiteljem oporuke imenuje zadarskoga građanina Ivana Zankija (*Zanchi*), dočim odabir mjesta svojeg posljednjeg počivališta prepušta slobodnoj volji i želji supruga Gaspara.

Kao i u Vickinoj oporuci, obitelj Draganić i neki njezini odvjetci i ovdje su učestalo zastupljeni. Nećakinji Antoniji Draganić poklanja se *tutti li miei effetti che si ritrouerano doppo la mia morte ... e cosi pure lascio alla stessa tutte le bagatelle di cucina*. Nećaku Alvisu Draganiću (vjerojatno Antonijinu bratu) oporučiteljica Helena ostavlja 12 cekina. Od Helene su tijekom prethodnih godina svotu od 63 cekina posudili sinovi pokojnoga višeg narednika (*Sergente Maggiore*) Marka Draganića. Od te svote oporučiteljica ostavlja spomenutoj Antoniji iznos od 24 cekina. Od istoga duga, kada brigom izvršitelja oporuke bude naplaćen, Helena Antivari dariva 27 cekina bratovštini odnosno oltaru Blažene Djevice Marije od Bezgrešnog Začeca u crkvi sv. Šimuna. U završnom dijelu svoje oporuke glavnim nasljednicima sveukupne imovine imenuje nećake – Antoniju i Alvisu Draganić. Pisanju oporučnog spisa nazočili su, uz gradskog bilježnika, svjedoci Šimun Zapić (zastavnik) te građanin Antun Paskvalini.

Helena Antivari preminula je kratko prije 21. rujna 1765., nekoliko mjeseci nakon izricanja svoje posljednje volje. Na taj je datum oporučni spis otvoren na zahtjev Alvisa Draganića, a činu službene objave Helenine oporuke nazočili su Zadrani Šimun Milašinović (*Millassinouich*) i Petar Kljuka (*Cliucha*).

Oporučni spisi članica obitelji Antivari, Franjice Paštrović Antivari i njihovih kćeri Vicke i Helene, osvjetljavaju životni put jedne u nizu vojničkih obitelji koje su svoje trajnije boravište pronašle u glavnom gradu Dalmacije, a dodatno je znakovito kako se obiteljska povezanost s osobama iz vojničkog života nastavlja i u primjeru kćeri potkapetana Marka i njegove supruge Franjice (također kćeri mletačkoga časnika) – Vicka Antivari supruga je oltramarinskoga časnika Antuna Zolattija, svjedok pri otvaranju njezine oporuke zastavnik je Ivan Paravia, dočim su obje sestre rodbinski povezane s također vojničkom obitelji Draganić, ali i s bratovštinom i oltarom Blažene Djevice Marije od Bezgrešnog Začeca u crkvi sv. Šimuna, često spominjanoj i obdarivanoj u oporukama vojnika i časnika nastanjenih u Zadru. Obitelj Antivari ne može se ubrojiti, razvidno je iz njihovih oporučnih legata, među imućnije vojničke obitelji. Riječ je o srednje imućnim obiteljima koje su tijekom

---

⁷² DAZ, SZB, Antonio Ferrari quondam Bortolo (1747.-1775.), b. VII (Testamenti), br. 94, 25. VI. 1765.

svojega života i djelovanja u Zadru i Dalmaciji stekle osrednji imovni kapital i nekretnine. Jednako tako, vrijedno je pozornosti i napuštanje prisjećanja na zavičaj njihovih predaka – u oporučnim spisima Franjice, Vicke i Helene Antivari nema spomena konkretnih osoba ili crkvenih ustanova izvan Zadra. Takvih primjera moguće je pronaći mnoštvo i pokazatelj su postupnog “odnarođivanja”, napuštanja i zaborava podrijetla iseljenika kojima su, sada već i u drugoj generaciji, grad Zadar i Dalmacija postali novom domovinom.

ZAKLJUČAK

U sklopu proučavanja povijesti krajeva i gradova istočnojadranskoga uzorja posebno važno mjesto zauzima problematika migracija. Kretanje i komunikacija ljudi duž ovih prostora stari su koliko i sami narodi koji ovdje obitavaju i uvijek je, i u ratnim i u mirnim vremenima, pridonosila zbližavanju, prožimanju i međusobnom uzdarivanju Jadranskim morem optočenih područja od Istre do Albanije. U ovom radu središte je istraživačke pozornosti bilo upravljeno na primjere barskih iseljenika u glavnom gradu mletačke pokrajine Dalmacije u razdoblju od šezdesetih godina XVII. stoljeća do sredine XVIII. stoljeća. Zadar je tada, posebice u vrijeme mletačko-turskih ratova u XVII. stoljeću, najjače mletačko vojno uporište na istočnom Jadranu, grad s najviše vojničkog ljudstva i useljenika uopće. U tom su, demografskom segmentu povijesti Zadra, useljenici (kako oni koji su u gradu boravili privremeno, tako i oni koji trajno useljavaju) sa širem područja negdašnje Mletačke Albanije (područja današnjega Crnogorskog primorja i albanske obale), imali posebnu važnost. Svi oni dolaze u Zadar, ali i u druge krajeve i gradove duž mletačkih istočnojadranskih stečevina, u razdoblju kada je njihov zavičaj već odavno pod osmanlijskom vlašću, a uvjeti života tamošnjega preostalog kršćanskog stanovništva tada postaju – upravo poradi ratnih sukoba – izrazito pogoršani. Barani su, kao i brojni njihovi sunarodnjaci iz Paštovića, Mrkojevića, Ulcinja, Skadra ili Drivasta, tada zauvijek odlazili iz svog zavičaja, ponajprije stupajući u mletačku vojnu službu. Otuda i činjenica da je najveći broj ovdje zabilježenih Barana pripadao mletačkim postrojbama, djelatnih na svim ratištima od Grčke do Istre i mletačke *terraferme*, a u vrijeme mletačko-turskih ratova poglavito stacioniranih u dalmatinskim gradovima. Oporuke kapetana Stjepana Vuladila iz Baru nedalekih Šestana, zastavnika Mihovila Prokulijana (vjerojatno odvjetka barske patricijske obitelji), bojnika Jurja i potomaka potkapetana Marka Antivarija, svojim su sadržajem, obiljem svakovrsnih podataka, iznimno posvjedočenje o sudbinama i životnom putu osoba s pograničnih, ratom zahvaćenih ili osvojenih krajeva. Podatci koje nalazimo u ovim spisima otvaraju nam i niz novih priča, upoznaju nas s cijelim nizom osoba i obitelji slične sudbine te nam je njihovo podrobno iščitavanje i raščlamba dodatan izvor o općim prilikama, okolnostima, ljudima i događanjima u vrtlogu ratova na širem istočnojadranskom prostoru u ranom novom vijeku. Većina ovdje spomenutih Barana (kako vojnika, tako i osoba drugih zanimanja) u Zadru je provela posljednje godine svojega života, ali je iz njihovih oporuka više nego razvidno da su svojim kretanjem i komunikacijom zahvaćali najšire područje mletačkih stečevina. Takav je, više nego zoran, primjer bojnika Jurja, u čijem se iskazu posljednje volje bilježe – u najizravnijoj vezi s oporučiteljem – Mleci i mletački uglednici iz roda Grimani, istarska Veruda i Vrsar i tamošnje ugledne obitelji Borisi i Zaro, dalmatinski časnici iz obitelji

Canagetti i Lučić, bokeljski vitezovi Sv. Marka iz rodova Bolica i Visković, budvanski plemići Solimani i Markovići, zadarski i barski nadbiskupi, crkvene ustanove i duhovne osobe od Bara do Istre te još cijeli niz osoba životnim putem vezanih uz jednu blistavu i uspješnu vojničku karijeru. Slične životne priče, iako ne toliko bogato potkrijepljene gradivom, bilježe i drugi barski iseljenici u Zadru među kojima su primjer trajno nastanjene i naturalizirane obitelji svakako odvjetci barskog potkapetana Marka, u kasnijim vrelima nazivani i prezimenom Antivari.

Istraživanje problematike prisutnosti i djelovanja Barana u ranonovovjekovnom Zadru tek je dio zahtjevne i složene istraživačke teme o stanovništvu glavnoga dalmatinskog grada u vrijeme mletačke uprave. Useljenici, vojnici, svećenici i građani s područja Mletačke Albanije, tada najvećim dijelom za Privedru Republiku trajno izgubljene pokrajine, imali su u tada multietničkom i multikulturnom Zadru prevažnu ulogu te njihovo otrgnuće iz zaborava zavrjeđuje nedvojbeno dodatnu istraživačku pozornost i znanstvenu obradbu.

U prilogima se objavljuju cjeloviti ili djelomični prijepisi nekoliko oporuka barskih iseljenika

PRILOG 1.

Prijepis oporuke kapetana Stjepana Nikolinog Vuladila (Vuladulić) iz Šestana kraj Bara (DAZ, SZB, Francesco Sorini, 1656.-1677., b. II: Testamenti, br. 56, 23. VIII. 1662.)

Nel Nome di Christo Amen. L'Anno della salutifera sua Natiuità 1662. Nell'Indictione 15^a, giorno ueramente di Mercore, li 23 del mese di Agosto. Nelli tempi del Serenissimo Prencipe et Signor Nostro il Signor Domenico Contarini, per l'Iddio gratia Inclito Dose di Venetia,⁷³ e del Regimento dell'Illustrissimo Signor Ottauio Labia Conte di Zara⁷⁴, et suo distretto dignissimo. Alla presenza del Nobil Uomo Zaratino il molto Illustre Signor Kaulier Giovanni Grisogono,⁷⁵ uno di Magnifici Signori Consiglieri, di me Nodaro, et delli Testimonii infrascritti.

Essendo statuito à cadauno di morir una uolta e non sapendosi l'hora, ne il ponto della morte, il che considerando salubrimente il Capitan Steffano Sestana quondam Nicolò detto Vuladil da Sestana, Paese dell'Albania, sano per gratia dell'Omnipotente Signor Iddio di mente, senso, e intelletto, se ben agrauato del male, e perciò giacendo in letto, e temendo il Diuin giuditio non hà uoluto partir dalla presente uita, se prima hà disposto delle cose sue, questo suo nuncupatiuo testamento, quale dice sine scriptis, hà procurato che si faccia, et hà fatto nel modo che segue.

---

⁷³ Domenico Contarini, mletački dužd od 1659. do 1675. godine.

⁷⁴ Ottavio Labia, zadarski knez od 1660. do 1662. godine.

⁷⁵ Ivan Grisogono, odvjetak je jedne od najuglednijih zadarskih patricijskih obitelji. Čast kavaljera Svetoga Marka stekao je 1623. godine (Archivio di Stato di Venezia, *Cancellaria inferiore: Cavalieri di San Marco, Privilegi*, b. 174, str. 583-584; 10. XII. 1623.).

La prima cosa hà racomandato, et humilmente racomanda l'Anima sua all'Omnipotente Signor Iddio suo Creatore, alla Gloriosa Vergine Maria Madonna sua, et à tutta la Corte Celeste, e quando piacerà à Sua Diuina Maestà di leuarlo dalla presente uita, et chiamarlo à se, hà ordinato, che il suo cadauere sii sepolto nella chiesa delli molto Reuerendi Padri di San Grisogono di questa Città.

In Commessario, et fedel essequutore di questo suo ultimo testamento, et sua ultima uolontà hà instituito, et uoluto che sii il Signor Alfier Nicolò Zupezza d'Antiuari di Caualleria, al qual hà dato piena autorità et potestà in forma etc.

Recordasi li quattro lochi pii di questa Città soliti ricordasi à testatori, disse non poter lassar niente.

Item disse hauer d'hauere del Capitan Zorzi Craina reali uinti à conto di quali li hà dato bischotto libre cento, et mezo reali in denari.

Item disse hauer consegnato quattro casse di robba al Signor Collonello Curnizza in tempo che ui eta l'assedio di Turchi sotto Cattaro sotto la felice memoria del quondam Illustrissimo, et Eccellentissimo Signor Proueditor General Foscolo, qual casse di robba inbarcho nella sua fusta, et ciò à Budua dalla Casa di lui Testatore, oue all'hora era alloggiato e la inuiò qui à Zara nella sua propria casa nella qual casa ui erano mantelli, touaglioli, linzuoli, et altri supeletili che poteuano ualor cento, e più ducati, et ui oltre doi stramazzi grandi, et non hauer hauuto dal medesimo altro che solo otto cechini d'oro, et uinti lire di moneta.

Item disse atrouarssi debitor de Nixa Medulich da Pastrouich reali tre.

Item disse hauer instituito per suo procuratore Capitan Andrea Pastrouich à poter scoder molti suoi crediti, cosi à Budua, come à Pastrouich, e al presente conferma essa procura, con obligo al medesimo di consegniar quanto hà scosso e scoderà à Stoica sua moglie, et sue creature.

Nel resto ueramente di tutti, et qualsiuoglia suoi beni, cosi mobili, come stabili, presenti, et futuri, raggioni, et attioni à lui testatore quouis modo spetanti, et pertinenti, sua uniuersal herede hà instituito et uoluto che sii Stoica sudetta sua consorte, unitamente con Maria et Anzola sue figliole procreate con la medesima; la cui uuole che sii patrona la medesima fino che le creature peruenghino all'età legitima et conseruai le doi case che se atroua hauer à Budua, quale dourano seruire per dote delle medessime sue figliole, douendo le stesse esser obediente et riuerente uerso la medesima loro madre, instituandola perciò sua procuratrice irreuocabile et à poter trader ogni suo credito. Et questo disse, et uuolse che sii il suo ultimo testamento, et sua ultima uolontà, il quale uuolse che uaglia per testamento, et se per testamento non ualesse che uagli per codicillo et per uia di causa mortis, et di qualsiuoglia altra ultima uolontà, non ostante che forse fare pretermesso qualche ordine di ragione.

Fatto in Zara in casa dell'habitatione di lui testatore posta in Camiella (?) apresso il Domo delle molto Reuerende Monache di San Demitri. Presenti li Signori Zorzi Cassio, et Alessandro Alberti Cittadini di questa Città testimonii conosciuti, chiamati, et pregati.

Et Io Francesco Sorini Nodaro publico di Venetia hò fedelmente scritto cosi ordinato detto testatore, et in fede hò sottoscritto.

1662 Adi 3 Ottobre

Stante la morte del sudetto Testatore, ad istanza del Signor Nicolò Zupazza Alfier, commessario antescritto, fu aperto il presente testamento dal Molto Illustre Signor Giovanni Grisogono Kaulier, et alla confessione di quello è interuenuto come Consigliere, doppo la ricognizione del suo sigillo, et inscriptione, letto et pubblicato da me Francesco Sorini Nodaro sudetto in tutto come sta, et giace, et in quello si contiene, et ciò in casa della solita habitatione del medesimo Signor Consigliere nel confin della chiesa della Beata Vergine Annunciata ouer Piazzola. Presenti Luca Bilusich Caporal della Compagnia del Signor Capitan Gerolimo Gini, et Signor Luca Quarco Caleghier, et habitante in questa Città Testimonii conosciuti, chiamati, et pregati.

Francesco Sorini Notarus qui supra.

PRILOG 2.

Prijepis inventara Baranina Mihovila Prokulijana, zastavnika u konjaničkoj postrojbi kapetana Jurja Solimana (DAZ, SZB, Girolamo Mori, 1678.-1692., b. II, Inventari, br. 16, 22. IV. 1687.)

Adi 22 Aprile 1687

Inuentario delli effetti del quondam Signor Micheil Proculian fu Cornetta della Compagnia del Signor Capitan Sulliman fatto da me Girolamo Mori Nodaro Pubblico di Zara, ad'istanza del Signor Domenico Feltrini per nome suo e del Signor Domenico Sfachiotto suo collega, commissarii testamentarii del medesimo, e prima:

Vn bareton di veluto con filetto di martori usato.

Vn'altro bareton di sagia scarlatta senza filetto.

Vna casacha di panno ... con bottoni d'argento n. 15.

Vn'altra casacha di panno uerde con bottoni d'argento grandi n. 11 e n. 23 piccoli alle maneghe.

Vn'altra casacha garzante di lana con bottoni d'argento di fillo n. 15 uechia.

Vn paro dimie di bombasina rossa fodrate di tela.

Vn paro di coglienizze di panno cremese con cambraghe d'argento maschi e femene n. 64 con due lamete d'argento sopra.

Vn paro scofoni di cremese usati.

Vna fassa latada uechia rotta.

Vn paro calzoni di rassa rotti da caualcar usati.

Vn cuntusseto piccolo di panno turchin fodrato di agnellina negra con un botton d'argento usato.

Vn cuntos di panno fodrato di ... uolpe con un botton grosso d'argento.

Vna casacha bianca di bombasina.

Tre camise da homo usate.

Vna camisiola di bombasina con le due maneghe dettachate.

Vn paro di lincioli usati con caui di lino e stopeta.

Vn'altro paro lincioli uechi discompagni.

- Vn'intimella uechia.
- Vn fazoletto à ochietti turchin uechio.
- Vna sabla ordinaria col suo condon.
- Vn paro pistole azalline con le sue fodre.
- Vn stilo.
- Vn cortel alla Genoese.
- Vn paissardo per uselar.
- Vn pendon armarelo di cornetto.
- Vn detto batiul di sarza.
- Vn paro guanti di dante uechi.
- Vna patrona con 7 cargadure di latton, e tre di carta.
- Vn porta schioppo.
- Vna stochada col fornimento di ferro.
- Vn spadon col fornimento di otton senza portal.
- Due capelli beretini uechi.
- Bottoni negri grossi schizzi tre dozene in albamari di seda.
- Vna scouetta da drappi uechia.
- Vna scatola rossa con diuerse scritte e polizze.
- Vna procura del Signor Carlo Proculian atesta del Signor Michiel suo fratello da di
27 Ottobre 1686 Nodaro il Signor Francesco Lantana Dottor.
- Vna nota di spese fatte dal quondam Signor Michiel per il Signor Carlo suo fratello
de di primo Ottobre 1682.
- Vn mazzo de lettere.
- Tutta la qual robba esiste in una cassa d'albeo con la sua chiaue e seradura.
- Vn sechio di rame col manico di ferro.
- Vn stramazzo e capezal con lana uechio rotto.
- Vn intimella di pagliazzo di tella acoda.
- Vn paro braghoni di pelle uechi con un botton d'argento di Bollogna.
- Vna giexerma uechia senza maniche con 16 bottoni di stagno.
- Vn paro calzoni di lana uechi rotti.
- Vna velada colar Uenetian uechia rotta.
- Vn tabaro beretin di panno uechio rotto.
- Vn tieno tabaro d'albeo.
- Vna schiopetta da usellar.
- Vn carabin.
- Vn'altro uechio rotto.
- Vna casenella con bozze 6 da libra e due rotte e due schizze.
- Vn'altra casenella da due bozze.
- Vna toletta tonda d'albeo rotta.
- Vn tauolin d'albeo.
- Vn paro caualetti con 5 tolle per letto.
- Vna casella da comodità col suo piter.
- Vna lume da oglio di ferro.

Vna sella da cauallo alla turchescha uechia.
Vn pezzo di testiera da cauallo.
Vn cussinello da cauallo.
Vna mangadora a cauallo uechia rotta.
Due segni da traban da campagna.
Piatti di magiolicha 3 e tre fondi di...
Vn cadin di legne col suo coperchio.
Vn cadin di terra.
Vn folo rotto.
Vna bonali... uechia.
Vn cortelazzo di ferato rotto.
Vna gradella di ferro senza un quie.
Vna fersoretta di ferro.
Vn chichiaro di ferro.
Due fodrade di ferro una da spiumar, et una da frizer.
Vna gratacasa.
Vna catena da camin.
Vn pezzo di guardia da spada di ferro.
Vn'altro pezzo di guardia da spada di ferro.
Vn pezzo di catena di ferro da pozzo.
Diuersi rottami di fornimento da cauallo inutili.
Vn paro de stiualetti uechi rotti inutili.
Vn cuchiaro di legno.
Vna schiauina uechia da letto.
Vn libro di pratica dell'infermiere di Fra Francesco da Bosco.
Vn'altro detto il Demetrio Moscouita.
Vna riceputa de di 10 Aprile 1687 fatta dal Signor Marco Sfachiotto per nome di suo fratello del ... come segue:

Adi 10 Aprile 1687

Contati dalla Signora Daria Bagesouich in saluo dal quondam Signor Sfachiotto di raggion del deto Signor Michiel Proculiano cioè:

Cechini d'oro ruspidi n. 11.

Ottai tre quanto di ducati noue, e grossetti lire 26 moneta Venetiana lire 4, 12 dice lire quattro e soldi dodeci.

Due anelli d'oro uno con piera e l'altro senza piera.

Vn conto col detto Fabritio Orlandini.

Due ligazetti di scritte.

Marco Sfachiotto per nome di mio fratello la qual riceputa rimase appresso della Signora Daria per sua cautione.

Dieci pezzi di tauolle.

Tre pezzi di traui da sue alcanò.

Vna lumietta da oglio d'otton.

PRILOG 3.

Prijepis oporuke i kodicila bojnika Jurja Baranina (DAZ, SZB, Nicolò Lomazzi, 1678.-1706., b: VI: Testamenti, br. 146., 2. VII. 1697.)

Nel Nome di Christo Amen. L'anno della sua Natiuità 1697, indictione quinta, giorno di martedì, li 2 Luglio, nelli tempi del Serenissimo Principe, et Signor Nostro Eccellentissimo Il Signor Siluestro Valier per l'Iddio gratia Incilito Dose si Venetia.⁷⁶ Nel Regimento dell'Illustrissimo Signor Paolo Vitturi Conte di Zara.⁷⁷ Alla presenza del Nobil Signor Zaratino Il Magnifico Signor Lodouico Grisogono honorando Giudice Esaminadore.

Personalmente costituito Il Signor Maggiore Zorzi d'Antiuari giacendo in letto amalato de corpo, ma sano de mente, sensi loquella, et intelletto, temendo il Diuin Giudicio presento nelle mani di me Nodaro un foglio, e mezzo di carta scritta, et una cedola ne quali disse hauer da persona sua confidente fatto scriuer il suo testamento pregarne trascruielo ne presenti fogli per douer doppo la sua morte sortir l'intiera esecuzione il tenor de quali carte segue.

Raccomando prima l'anima mia al Omnipotente Iddio, alla Gloriosa Vergine Maria, et a tutta la Corte Celeste.

Ordino che il mio cadauere sia sepolto nella Chiesa de S. Francesco, con esequie condecanti al mio stato, e come se merano bene li Signori miei Comessarii.

Comessarii, e fedel esecutori de questa sua ultima uolontà ordino, e uoglio che siano li Signor Conte Gierolomo Zaro, Conte Colonello Antonio Canaghetti, Antonio Andriani e Lorenzo Vani.

Lassio alli luochi pii di questa Città, et al riscatto de Schiaui ducati uno per cadauno per una uolta tanto.

Item lassio alli Reuerendi Padri di San Francesco ducati mille doicento da lire 6 = 4 da esser quelli inuestiti perche in perpetuo dal prò dalli medessimi, essi Padri habbino l'obbligo di celebrar una messa quotidiana per l'anima mia, e de miei morti.

Item lassio alle molto Reuerende Monache in Santa Marzella ducati seicento da lire 6 = 4 da esser inuestiti come sopra, con obbligo alle medessime di far celebrar in perpetuo messe cento ottanta tre annue per l'anima mia, e de miei morti.

Item lassio all'Altar della Beata Vergine del Capitolo in San Donato un antipendio di spesa di ducati sei d'argento.

Item lassio che si facino celebrar messe doicento per l'anima delle seruienti che già mi seruierano.

Item lassio che si facino celebrar messe doicento per le più bisognose anime del Purgatorio.

Item lassio a ventiquattro putte donzelle honeste cittadine pouere di questa Città, tra le quali doe citelle dal quondam Radetich, due putte Ghegha ducati dodeci per cadauna da

---

⁷⁶ Silvestro Valier, mletački dužd od 1694. do 1700. godine.

⁷⁷ Paolo Vitturi, zadarski knez od 1694. do 1697. godine.

lire 6 = 4 da esserli contate al tempo del loro maritare, etiam queste ne sia inclusa la figlia de mistro Zuanne calegher da Spalato mio compare.

Item lassio che si mandino tre persone di bene à San Francesco d'Asisi per ricercar l'indulgenza per l'anima mia, de mio padre, e di mia madre.

Item lassio che si facino celebrar all'Altar della Beata Vergine del Castello all'Altar della Beata Vergine in Santa Marzella dieci messe per cadauno, e sei alla Beata Vergine di Veruda.

Item lassio à Margareta, al presente mia serua ducati cento di lire 6 = 4 compreso tra qualli, quello ho pagato di debito alla medesima, e questi la mettà in robba, la mettà in danaro corrente.

Item lassio alli doi sacerdoti Antiuarini che s'attouano in Arbe ducati cento d'argento perche siino inuestiti, e per quel prò che ritraheuano che mi celebrino tante messe annue quanto stimerano bene in loro coscienza e mancando da questa uita li sudetti sacerdoti in tal caso subintrino le Reuerende Monache che stimerano bene li detti commissarii.

Item lassio a Perina fù mia schiaua hora seruiente in mia casa ducati trecento d'argento quali douerano mettersi à conto à beneficio della medesima per goder detta summa sino tanto si maritasse, o monachasse, e maritando o monachando le sia dato il detto capitale di ducati trecento d'argento.

Item lassio alla medesima Perina vn stramazzo, doi para di lenzuoli, tre vesture con sue camisiolle, dodici camise fatte dalla tella che s'atroua in casa mia, vn piron, et un sculier d'argento douendo però uiuer homesta, e da bene obbediente al Signor Conte Zaro sudetto al qualle raccomando la stessa, e mancando detta Perina pone la messa al tempo di sua morte disponer della mettà de detto denaro come a lei parerà, e l'altra mettà uadi alle Reuerende Madri Monache in Arbe più bisogneuoli, ma auendo detta Perina monaca resti in tal caso detto denaro uadi a quel Conuento oue lei monacasse.

Item lascio che quando piacerà al Signore di leuarmi da questa à miglior uita siino celebrate trecento messe e queste quanto più prima se potrà per l'anima mia, e de miei morti.

Item lassio à Margareta al presente mia serua in agionta del sudetto legato sei camise, doi carpette con sue camisiolle, doi para calze di stame, doi zandalene, la mia lettiera di ferro, un piron, et un sculier d'argento il tutto come stimarano bene li sudetti Signori miei commissarii.

Item lassio alla moglie del Signor Lorenzo Vani vna vestura di seda che s'atroua in mia casa, et ciò in segno d'affetto.

Item lassio al Signor Lorenzo Vani ducati doicento d'argento, con obligo di pagare quatro, e mezza per cento sua uita durante alla Confraternità della Beata Vergine del Bongaudio in San Simon perche quelli fratelli siano obligati farmi celebrar messe quaranta, e da poi la morte del detto Vani uoglio che detti ducati doicento uadino alla Confraternità sudetta con l'obligo stesso in perpetuo.

Item lassio alla Arca del Glorioso Corpo de San Simon ducati seicento da lire 6 = 4 perche dal prò di quelli mi facino celebrar messe cento ottanta tre in perpetuo.

Item lassio alla Confraternità de San Siluestro ducati seicento da lire 6 = 4 perche dal prò de quelli mi facino celebrar messe cento ottanta tre in perpetuo.

Item lassio che nel termine di mesi sei si facino celebrar messe ottanta per l'anima de morti più bisognosi.

Item lassio ducati mille d'argento che s'atrouano di mia ragione apresso il Signor Antonio Clado in Venetia, come da riceputa perche quelli siano inuestiti in luoco sicuro, e quel prò sii corisposto à Monsignor Arciuescouo d'Antiuari presente perche lui habbi il debito di celebrar una messa bassa perpetua sua uita durante, e mancando lui da questa uita uadi detto legato nel più bisognoso pouero d'Antiuari.

Item lassio alla Beata Vergine del Castello ducati trecento da lire 6 = 4 dal prò di quelli si facino celebrar messe nouanta annue in perpetuo.

Item lassio alle Reurende Monache più bisognose d'Arbe ducati seicento perche dal prò di quelli mi facino celebrar messe cento ottanta tre in perpetuo.

Item lassio a Domenico Radetich mentre si facasse sacerdoti ducati quaranta da lire 6 = 4 perche preghi per l'anima mia, e la prima messa la dica per me.

Item lassio a Pietro Antiuari mio figliolo natural che capitando nel termine di due anni li siano contati ducati seicento da lire 6 = 4 e dati dodici schioppi, e dodici spade di quelli che me ritrouo in casa, e non capitara nel termine sudetto sia il tutto distribuito à poueri, come meglio stimerano li Signori commissarii suditti rimettendo il tutto alla loro consienza.

Item lassio alli figlioli di Nicolò Viscouich d'Antiuari miei parenti ducati uinti per cadauno, e questi in segno d'affetto, douendo portar fede del esser loro loro quelli tali che io esprimo.

Item lassio al Signor Conte Gierolimo Zaro la mia casa, e campi a Castelnouo con obligo de farmi celebrar messe uinti quatro in perpetuo, e non uolendo detto Signor Conte accetar detto legato in tal caso uadi al Signor Conte Zorzi Medin, con pagar cosi l'uno come l'altro al Prencipe quanto ua creditore per detti beni.

Item lassio al Signor Conte Colonello Antonio Canagetti vna spada che dal medesimo più uolte mi fu ricercata, per segno d'affetto.

Item lassio al Signor Antonio Andriani due spade et un schioppo.

Item dico che le Confraterne, Padri, e Monache legatarii sudetti affissino nel muro un epitafio con l'iscrizione da li oblighi sudetti.

Item dico che se alcuna delle Confraternite, o altri non uolessero accetar li legati sudetti, in tal caso uoglio che li miei commissarii dispongano di detti legati per l'anima mia come meglio stimerano, rimettendomi alla loro consienza, assicurazione che non manchauano con tutta carità far esequire come sopra.

Item lassio li miei beni in Brsera casa, et altra robba in detta casa al Signor Conte Gierolimo Zaro perche habbi l'obligazione di contar al Reuerendo Capitolo di Parenzo l'importar del una messa quotidiana, e queste deuono esborsate anticipatamente da anno in anno prima di raccoglier l'entrata, et ciò in perpetuo, e non accetando detto Signor Conte Zaro detto legato in tal caso subintrino le Signori Conti Borisi e quando non accetassero ne anco quei resti in libertà alli Signori Commissarii disponer come meglio stimarano in loro consienza.

Item dico che capitando mio figliolo sudetto in tal caso uoglio che lui sii il padrone assoluto di detti beni, e casa, non pottendo perciò uenderlo ne malignar in niun tempo ma

conseruarli con la mettà dell obliigo sudetto, e non capitando il figliolo, e uenendo miei parenti che uolessero habitar detto luoco possino le medessime goder quelle, con obligatione di messe doicento annue al Capitolo del Parenzo, e con questo che in neun tempo possino uenderli, ne impiegar.

Item dico che non capitando li sudetti nel termine de tre anni uadino li detti beni al Signor Conte Zaro, o Borisi come sopra.

Item lassio al Signor Conte Zaro una sabla delle meglio che s'attroua in mia casa.

Item lassio al Signor Lorenzo Vani doi schioppi e doi spade.

Item lassio a Monsignor Arciuescouo d'Antiuari presente, un taglio di brocado d'oro perche di quello faci una pianetta, e preghi il Signore per l'anima mia.

Item lassio al sudetto una sabla fornita d'argento che mi fa lassia dal Caporal Luca d'Antiuari perche esso Monsignore habbi la bontà de celebrar tante messe il ualor della medessima per l'anima del detto Caporal Luca.

Item dico che atrouandosi a Budua una mia parente con due figliole alle quali lassio ducati vinti da lire 6 = 4 per cadauna.

Item dico andar creditore dal Reuerendo Don Martin Botterin ducati doicento, e dieci d'argento, quali lassio al Clero di Lossin perche quei inuestino e del prò di quelli mi celebrino messe cento ottanta sei in perpetuo.

Item andar creditor dal Signor Conte Borisi ducati settanta d'argento.

Item dico andar creditor da Nicolo Padelin ducati cinquanta sono per conto di ragione (?) et altro mandatogli da qui.

Item dico che si uedino le note della fabrica in Brsera che sono apresso il Signor Conte Borisi perche auanzando l'una, o l'altra parte sia rissaruita a chi si deue.

Item uado creditor dal Signor Luca Lossin di Parenzo ducati uinti d'argento.

Item uado creditore dalle sorelle del Signore Mattio Chirin à Rouigno per uino datogli per l'importar di ducati trenta d'argento.

Item dico s'atroua apresso il Signor Pietro Christofoli un manuscritto di ducati doi mille seicento contro il Tomadelli, che capitando occasion d'aggiungere li miei commessarii procurino di stabilire quello che stimerano per meglio.

Item dico andar creditor dal Signor Pietro Christofoli sudetto ducati dieci d'argento, e sei ducati dalla Signora sua consorte.

Item uado creditor dal mio Gouvernadur Marcouich ducati cinquanta d'argento sono delle paghe scosse.

Item imprestati al Colonello Francesco Viscouich tre zechini ruspidi e lire settanta in altre monete.

Item uado creditor dal Capitan Mattio Lucich da Macarsca ducati sei d'argento.

Item uado creditor da missier Paolo spader doi cecchini ruspidi e da sua consorte ducati doi d'argento.

Item mi deue suo zenero lire sedeci questo non Paolo sudetto e tanto dico in mia consienza pure la uerità.

Item lassio li crediti che tengo in una mia uachetta s'atrouano in mano del Signor Conte Borisi quali crediti ordino siano annullati, ma uadino per l'anima de miei morti.

Item dico andar creditor da Zuanne varoter ducati sette d'argento e lire settanta.

Item deuo hauer dal Signor Lorenzo Vani cechini d'oro nouecento, et altri ducati cinquanta, sono il resto delli ducati mille ottanta.

Item dico d'andar creditor dal Signor Andrea Andriani di ducati cento d'argento.

Item da Stazia Bugaro ducati cento d'argento come in manoscritto.

Item lassio al figliolo del Signor Lorenzo Vani la mia pelizza verde per ragion di legato.

Item lassio alla moglie del Capitan Mattio da Segna una vesta di ducati cinque d'argento.

Item ordino che à cento poueri siano per tre sabati dati in elemosina soldi quatro per cadauno. E qui terminò il contenuto di dette carte che al Signor testatore farano restituite cosi ordinando il medesimo.

Item disse che al suo funerale sia chiamato Monsignor Illustrissimo Arciuescouo di questa Città acciò dica l'ordinaria oratione per l'anima de lui testatore, e fatte l'esequie condecanti.

Item ordina che non capitando detto suo figliolo nel tempo prefisso siano dalli Signori suoi Commessarii impiegati li ducati seicento a lui lassati, in agiuto del conuento S. Marzolla di questa Città.

Item lassia alle Reuerende Monache di Santa Marzolla ducati dieci da lire 6 = 4 per cadauna acciò preghino Iddio per l'anima di lui testatore.

Item lassia per ragion di legato al Signor Lorenzo Vani il tabaro di panno morezzo da lui testatore.

Et questo disse esser il suo testamento et ultima uolonta che uolse uoglia come testatore, e se come tale non ualesse uaglia come codicillo donatione causa mortis, e cadaun altra ultima uolontà che meglio uoler, e tener potesse.

Item disse lassiar per ragion di legato alla Beata Vergine Nunziata un anello di ualore di lire ottanta.

Item ordina che li Signori suoi Commessarii non possino uno senza l'altro disponer da gl'effetti, e denari di lui testatore.

Item disse lassiar per ragion di legato al Signor Conte Francesco Borisi una spada all'Albanese et un manarino.

Il resto di tutti, e cadauni suoi beni mobili, e stabili, presenti, e futuri, vuole sia impiegato à beneficio de poueri di Christo, et in maritar cittelle, come parerà alli Signori suoi commessarii, istituendo detti poueri, e cittelle suoi heredi nel residuo de detti suoi beni pagati li legati sudetti.

Fatto in Zara in casa del habitatione del Signor testatore nel Confin di Santa Cattarina, presenti Capo Pietro Flanino, e Pietro Nani bottegaro testimonii etc.

Et io Nicolò Lomazzi di Veneta Auctoritate Notarius Publicus et Iuratus di Zara ho scritto il presente testamento cosi ordinando il testatore, che riletogli disse cassar et annular ogn'altro testamento pretermente fatto, uolendo che quello solo habbi il suo effetto, et intiera essecutione.

Item disse lassiar alli Reuerendi Padri di San Domenico di questa Città ducati mille doicento de lire 6 = 4 con obligo d'una messa quotidiana per l'anima di lui testatore.

Item dichiara che smedendo le Monache nel legato lassiato a Perina prenominata, habbino l'obbligo di far celebrar quelle messe che à loro parerano dal prò di detto denaro.

Item disse andar creditore dal Signor Conte Gierolimo Zaro per resto di manuscritto ducati cinquanta in circa, ordina che questi lui l'impieghi in far del bene per l'anima di suo testatore, e li dia alle Monache in Arbe.

Item ordina che non capitando il figliolo parente di lui testatore à goder li beni in Brsera, e non acetando il legato il Signor Conte Zaro, o Borisi, possino li Signori suoi commessarii uenderli, e dar à prò ducati mille cinquanta per esser da ducati prò celebrata una messa in perpetuo per lui testatore.

Item disse che facendo il Signor Andrea Clado la restitutione delli ducati mille d'argento che da lui sono in saluo, sia tal danaro fatto passar in mano del Signor Kualier Boliza il uechio perche lo dia à prò e da questo prò celebrata una messa in perpetuo per lui testatore da Monsignor d'Antiuari presente, che uoletogli il tutto detto star bene, e tale esser la sua uolontà agiungendo, che il resto da ritratto de beni in Brsera sia impiegato a beneficio da poueri, e cittelle come parerà a Signori commessarii sudetti.

Adi 28 Nouembre 1697

Comparsa auanti me Nodaro il Signor Conte Colonello Antonio Canaetti commessario testamentario del quondam Signor Maggiore Zorzi d'Antiuari, e mi presentò il codicillo fatto da esso quondam Signor Maggiore d'Antiuari in Venetia, perche douessi tenerlo unito al di lui testamento fatto ne miei atti, come pure presentò esso Signor Conte Canaetti una polizza delle spese che sono state fatte in Venezia nel funerale d'esso quondam Antiuari, et ita etc.

In Dei Aeterni Nomine Amen. Anno ab Incarnatione Domini Nostri Jesù Christi 1697, Indictione 5§, die vero martis 29 mensis Octobris. Riuoalti.

1697 Ottobre 29

Hauendo Io Maggior Zorzi d'Antiuari quondam Pietro, fatto già il mio testamento in Zara, e uolendo a quello aggiungere alcune cose, stando in letto nella casa dell'Illustrissimo, et Eccelentissimo Signor Marin Grimani posta in questa Città nella Contrada di San Luca agrauato da male, sano però di mente, sensi, et intelletto, ho pregato il Signor Valerio de Bonis Nodaro Veneto, uogli scriuere alla presenza de qui sottoscritti testimonii il presente mio codicillo.

Con quale raccomando all'Altissimo l'anima mia, suplicandolo farla degna della Celeste Gloria.

Lasso a Piero Marcouich ducati cento, e cinquanta.

Alla sua consorte ducati cinquanta.

A suo fio lasso schioppi dodeci, e sciabile dodeci, per mia memoria.

Lasso quello che ho in casa per dir messe.

Lasso al Collonel Zorzi Medin quelle intrade, che ho a Castel Novo, ne uoglio altro.

Interrogato dal Signor Nodaro de quatro hospitali, et degli altri luochi et oppere pie nominatamente giusto al di lui obbligo gli risposi non intendo far altro, hauendo già disposto di tutto.

Preterea.

Siquis.

Signum. (*znak križa*)

Io Biasio Banesso quondam Domenico fui presente testimonio, alla inedita ordinatione codicilaria pregato, e giurato.

Io Vuco Medin fu presente testimonio a quanto di sopra pregato, e giurato.

Die mercurii 30 mensis supradicti

Publicato stante la morte del sopradetto Signor Maggior Zorzi d'Antiuari, uisto di lui cadauere ad istanza dell'Illustrissimo, et Eccellentissimo Signor Marin Grimani sopradetto, al quale fù notificata la parte delle cinque per cento al Magistrato Degnissimo delle Acque.

Valerius de Bonis Originis, cuius ac Venetiarum Publicus Notarius compleui, roborauì ac pro fide se subscripsi, et sigilauì.

Adi 28 Ottobre 1697

Heredità del quondam Signor Maggior Zorzi d'Antiuari deue hauere

Per scossi dal Signor Collonelo Francesco Viscouich, per tanti al sudetto li furono consignati à Zara dalla serua del Signor quondam sudetto ..... lire 98, 14

Detto

Per scossi del Signor Governadur Pietro Marcouich d'Antiuari ducati 20 ..... lire 124

-----
lire 222,14

Venetia

Heredità oltrascritta deue dare per le seguenti spese fatte nel di lui funerale

Adi 30 Ottobre: Polizza del nonzolo di San Luca:

Per l'habito, stamegna, e cordone lire 31

Per hauer leuato il cadauere lire 9, 11

Per il portarlo lire 16

Per aprir, e serar l'arca lire 3,2

Io nonzolo sudetto hò riceuto le sopradette lire 59, 14

Riceuuta delle messe n. 40

Adi 31 Ottobre: Ho riceuto io padre Giouanni Battista Bertola sacerdote della Parochial e Collegiata di San Lucca lire sessanta del Signor Giouann Battista Clementi agente di Ca' Grimani, quale sono per messe celebrate primo giorno per l'anima del Signor Maggior Zorzi d'Antiuari dico lire 60

Polizza del Signor Piouano:

Santissimo lire 4, 16
Madonna lire 4, 16
Capitolo tutto sia lire 62
Sagrestia, e palchetto lire 9, 6
Zoueni n. 10 lire 12
Arca lire 6, 4
Zaghi n. 13 lire 7, 16
Sanità lire 1, 12

-----
lire 108, 10

Adi 31 Ottobre 97

Hò riceuuto io Pietro Canolato Piuano di San Luca dal Signor Giouann Battista Clementi agente di Ca' Grimani lire cento otto, soldi dieci, quale sono per il funeral del quondam Signor Maggior Zorzi d'Antiuari dico lire 108, 10

Riceuuta del Signor Giacomo Sanzonio specier da confetti, quale di cere datte per il funeral sudetto.

Adi 31 Ottobre 1697

Hò riceuuto io Giacomo Sanzoni dal Signor Giouanni Battista Clementi agente di Ca' Grimani soldi 43 lire 12 quali sonno per l'importar di cerre libre 145 in ragion di soldi 30, quale seruirono per il funerale del quondam Signor Maggior Zorzi d'Antiuari ual lire 269,14

Prima summa lire 59, 14
Seconda lire 60
Terza lire 108, 10
Quarta lire 269, 14
Dare lire 497, 18
Hauere lire 222, 14
Resta lire 275, 4
Per la copia della cedulla testamentaria lire 3, 2
Resto lire 278, 6

Copia di lettera scritta al Signor Conte Collonelo Zorzi Salamoni dal Signor Antonio Clado in data 30 Settembre 1697

Il pouero Maggior Antiuari e morto in tempo che io ero in letto amalato, a fatto codicillo ma non hà non... nel codicillo le lire doicento che qui doppo questa ultima uolontà che rapito mi diede in saluo senza alcuna riceputa, e senza che alcuno sapesse niente. Io subito doppo morto hò detto al suo commessario che qui s'atrouano, e cosi oltre li ducati mille che di questi siano riceputa ... questi, et starò attender cosa comandano li commessarii, bensì intendo che di questi ultima si faci dir messe per l'anima sua.

Adi 23 Nouembre 1697

Stante la morte seguita in Venetia dell'oltrascritto testatore, fù ad istanza delli Signori Antonio Andriani, e Lorenzo Vani di lui commessarii apperto il presente testamento dal Magnifico Signor Lodouico Grisogono Giudice Essaminadore e da me Nodaro letto, e pubblicato in casa del stesso Signore Essaminadore nel Confin de Santa Marzolla. Presenti Dottor Zuanne Ferrari, e Dottor Sebastian Pasini et ita etc.

Nicolò Lomazzi Nodaro.

Na poleđini: Io Lodouico Grisogono Giudice Essaminadore fui presente à questo testamento lo iscrissi e sigillai col mio sigillo.

Testamento del Signor Maggiore Zorzi d'Antiuari scritto da me Nicolò Lomazzi Nodaro Pubblico il di 2 Luglio 1697

PRILOG 4.

Prijepis oporuke barskog svećenika Paška (DAZ, SZB, Andrea Tori, 1675.-1708., b. IV: Testamenti, br. 160, 27. V. 1706.)

Nel Nome di Cristo, l'anno della sua Natiuità 1706

Essendo statuito à cadauno di morire, è non sapendosi quando ciò possa succeder, perciò considerando il Signor Don Pasqual Antiuari septemenario l'incertezza del presento della morte; sano per Iddio gratia mente, sensi, et intelletto, bensì agrauato di corpo, ne uolendo partir da questa uita senza ordinare le cose sue, chiamo à se persona confidente, è uolendo far suo ultimo testamento, et ultima uolonta, e che habbi la sua compita essecutione. Primieramente raccomando l'anima sua all'Omnipotente Signor Iddio suo Creatore, et alla Gloriosa Vergine Maria sua auocata, et à tutta la Corte Celeste, e quando piazzerà à Sua Diuina Maestà leuarlo da questa uita uole, che il suo cadauere sii sepolto nella Chiesa Cathedrale di Zara nella sepoltura de Padri confrati della Carità.

Commissarii, e fedel essecutori di questo suo ultimo testamento, et ultima uolonta instituisco li Molto Reuerendi Signori Gastaldo con li doi procuratori qual si atrouano, o pro tempore si atrouasero della Confraternità della Beata Vergine della Carità in San Donato da basso, dandoli omni moda facolta di eseguire quel tanto si contiene in questo suo ultimo testamento, renunciando qual si uoglia altro fatto hauer, o codicilio, uolendo che il presente uaglia, et habbi uigore, forza e compita essecutione.

A lochi pii lascia per cadauno lire una soldi quatro di zaratina per una uolta tanto.

Item lascia per raggion di legato al Altar della Beata Vergine nella Chiesa detta San Donato da basso della Carità la casa oue al presente habita con obbligo di sei messe basse in perpetuo per esso testatore, padre, e madre, et altri defonti.

Item lascia à Perina sua nezza figlia quondam padron Marco Galo lire tre per una uolta tanto.

Item lascia à Mandalena seruiente et donna di gouerno una casetta tenuta ad affitto da Sterpaeuich sino à tanto che uiue senza poter esser molesta da chi ci sii, et doppo la di lei morte uadi la sudetta casa pure al Altar della Beata Vergine della Carità di sopra espressa con obbligo d'una messa cantata nel giorno del aniuersario del sudetto testatore in perpetuo.

E di più uole, che dalla sua pouerta sii pagata per seruitù prestatali in raggion di lire sei al mese, per hauer seruito à suo drappo ciò intendendosi lire sei di zaratina, et tutte le robbe che hauesse portate in casa, come appar in scrittura fatta, e di più quello hauesse augmentato doppo ci atroua alla seruitù di esso testatore et essa Mandalena con suo giuramento potesse attestare d’hauer aquistato.

Nel resto poi di tutti li suoi, e cadauni beni mobili, stabili, presenti, futuri, azioni, ragioni in qualunque loco posti et esistenti, ori, argenti, danari di ogni sorte ci fossero, institui vniuersal herede l’Altar della Beata Vergine della Carità in San Donato d’basso, dicendo di poter disporre quanto disporre, come suo proprio senza hauerne render conto à chi ci sii, con obligatione al Altare sudetta d’una messa cantata in perpetuo nel giorno del suo aniuersario.

E tutto ciò sia à gloria del Signor Iddio, della Vergine Maria Madonna, et di tutta la Corte Celesta, e à pro dell’anima sua.

Amen.

Adi 27 Maggio 1706

Personalmente costituito il Reuerendo Don Pasqual Antiuaria giacendo in letto aggrauato da male il quale presento il presente testamento ordinandomi non douerlo trascrissi, ma douere sigillari il presente e cosi fu essequito.

Io Giouanni Battista Soppe Fortezza Giudice Essaminatore.

Io Capitan Pietro Bussi fui presente quanto di sopra.

Io Nicoletto Riuie fui ala presente quanto di sopra.

Andria Tori Dottor Nodaro, e Cancelliere della Magnifica Communita ha rogato il presente testamento, ita ordinanti ipso testatoris.

Adi 30 Maggio 1706 fu aperto il presente testamento con l’assistenza del Signor Essaminatore ad istanza di Signori Commissarii presenti il Diacono Don Zorzi Marchichieulich, et il Molto Reuerendo Signor Don Giouanni Grisogono Canonico, e Nobile di questa Patria testibus.

Io Andreas de Toris qui supra etc.

na poleđini: Io Giouanni Battista Soppe Fortezza Giudice Essaminatore auisto al presente testamento, e lo sigilai col mio solito sigillo.

Testamento del Reuerendo Don Pasquali Antiuari celebrato da me Andria Tori Dottor Nodaro e Cancelliere della Magnifica Communita li 27. Maggio 1706.

PRILOG 5.

Prijepis oporuke Franjice, kćeri pokojnog časnika Marka iz Paštovića, supruge potkapetana Marka iz Bara (DAZ, SZB, Antonio Guerrini, 1722.-1748., b. IV: Testamenti, br. 15, 2. IV. 1724.)

Nel Nome di Christo Amen. L’anno della sua Nattiuità millesettecento uinti quattro, indictione seconda, giorno ueramente di domenica, li 2 del mese di Aprile. Nelli tempi del Serenissimo Principe, e Signor Nostro Eccellentissimo Signor Aluise Mocenigo, per

l'Iddio gratia Inclito Doze di Venetia⁷⁸; del Reggimento dell'Ilustrissimo Signor Marco da Riua Conte di Zara⁷⁹. Alla presenza del Nobil Homo Zaratino il Magnifico Signor Conte Francesco Antonio Fanfogna honorando Giudice Essaminadore, di me Nodaro, e Testimonii sottoscritti.

Non essendo cosa più certa della morte, ne più incerta dell'ora sua, il che considerando la Signora Francesca figlia del quondam Marco Pastrouich, hora moglie del Capitan Tenente Marco d'Antivari, sana per gratia del Signor Iddio di mente, sensi, loquela et intelletto, et etiam di corpo, et temendo di qualche improuiso accidente per le indispositioni che proua, ne uolendo partir da questa uita senza ordinar delle cose sue, qualche suo ultimo nuncupatiuo testamento, qual si dice senza scritti, hà procurato, che si faccia, et hà fatto nel seguente modo.

Primieramente raccomanda l'anima sua all'Omnipotente Signor Iddio suo creatore, alla Gloriosa Vergine Maria, ed à tutta la Corte Celeste, e quando piacerà a Sua Diuina Maestà leuarla dalla presente uita, e chiamarla a se, ordina che il suo cadauere sii sepolto nella Chiesa di San Simeone Giusto nella Capella della Beata Vergine della Concettione, nella sepoltura oue giace il quondam Marco Pastrovich di lei padre.

In commissarii di questo suo ultimo uolere hà istituito, nominato, et supplica che sia l'Ilustrissimo, et Reuerendissimo Monsignor Vicenzo Zmaieulich Arciuescovo di questa Città, con facultà, ed autorità in forma etc.

Alli quatro luochi pii et al riscatto de poueri schiaui disse non poter lassare cosa alcuna.

Lascia per ragion di legato per l'affetto che porta à Gerolimo suo figlio un'anello d'oro con pietre bianche legate in argento per una uolta tanto.

Lascia per ragion di legato per l'affetto che porta alle Signore Natale, et Ellena di lei figlie ducati cinque da lire 6: 4 per cadauna per una uolta tanto.

Item lascia per segno d'affetto al Signor Capitan Tenente Marco d'Antiuari suo marito un anello d'oro con pietra verde in mezzo per una uolta tanto.

Nel resto ueramente di tutti, e cadauni beni suoi mobili, e stabili, ragioni, ed attioni in qualunque luoco posti, ed esistenti, et alla testatrice sudetta spettanti, e pertinenti, ed in particolare nella sua dote, che sono ducati mille, come per pubblico instrumento 8 Agosto 1701 ... rogato in Bergamo, della muracca posta in questa Città per siroco della casa di ragione della testatrice, donatala da Stana Gospichia con questa scrittura registrata in scritti del quondam Dottor Antonio Raduleo fu Pubblico Notaro di questa Città hà istituito, nominato, et uoluto che siano suoi uniuersali eredi le Signore Perina, Vicenza, ed Antonia di lei figlie in eguale portioni, con obbligo alle stesse di fargli celebrar in perpetuo messe sei per l'anima sua, e di far celebrar qualche messa per la muracca della detta quondam Stana Gospichia ...

Et questo disse essere il suo ultimo testamento, et ultima uolontà, il quale e la quale uolse che uaglia per uia di testamento, e se come tale non ualesse che uaglia per

---

⁷⁸ Alvise Mocenigo (III.), mletački dužd od 1722. do 1732.

⁷⁹ Marco da Riva, zadarski knez od 1724. do 1726. godine.

uia di codicillo, donatione causa mortis, et di cadaun altra ultima uolontà, che meglio li ualer, o tener potesse, non ostante che forse fosse pretermesse qualche ordine di ragione renunciando.

Fatto in Zara in casa d'esso Signor Giudice Essaminadore posta in Confin di San Grisogono. Presenti Don Giouanni Battista Gaeni, et Marco Antonio Milin testimonii.

Et ego Antonius Guerini Publica auctoritate Veneta Iadereque iuratus Notarius fideliter scripsi sicut testatrice ordinauit.

PRILOG 6.

Prijepis oporuke Vicke Antivari, kćeri kapetana Marka iz Bara, supruge potkapetana Antuna Zolattija (DAZ, SZB, Antonio Ferrari quondam Bortolo, 1747.-1775., b. VII: Testamenti, br. 91, 19. X. 1764.)

Nel Nome di Cristo Amen. L'anno della sua Santissima Natiuità 1764, indictione decima, giorno di Venerdì, il 19 del mese di Ottobre; nelli tempi tel Serenissimo Principe, e Signor Nostro Eccellentissimo il Signor Aluise Mocenigo, per Iddio grazia inclito Doze di Venetia,⁸⁰ del Regimento dell'Illustrissimo Signor Zuanne Moro 3° Conte di Zara,⁸¹ et alla presenza del Nobil Signor Zaratino Nadal Nassi onorando Consigliere, di me Nodaro, et infrascritti testimonii.

Personalmente costituita la Signora Vicenza figlia del quondam Signor Capitano Marco Antiuari, e moglie del Signor Capitano Tenente Antonio Zolatti d'Ultramarini, la quale attrouandosi grauamente amalata e giacendo al letto, sana però a Dio grazia di mente, sensi, loquella et intelletto, e temendo il Diuin Giudicio, ne uolendo partire da questo mondo senza ordinare le cose sue, questo suo testamento, che si dice sine scriptis, hà procurato, che si faccia, et hà fatto nel seguente modo; uolendo che fu presente il Reuerendo Padre Vicenzo Bercouich.

Primiramente raccomanda l'anima sua all'Omnipotente Signor Iddio, suo Creatore, alla Gloriosa Vergine Maria, et a tutta la Corte Celeste.

Quando piacerà a Sua Diuina Maestà leuarla da questo mondo uuole, che il suo cadauere sia sepolto nella Chiesa di San Simeone in una delle arche della Scuola della Beata Vergine della Concetione, in cui è descritta per sorella col l'esequie à piacere del sudetto marito suo.

Rammencordatigli li quattro luochi pii di questa Città, et il riscato de poueri schiaui, disse: non ho cena di lasciargli ai ai detti luoghi pii, e riscato de poueri schiaui.

Disse: Alla mia nipote Antonia Draganich uoglio che doppo la mia morte sia dato il mio zamberluccho di seta naranzina con guarniton d'argento, e ciò iure legati.

Item disse: Alla Signora Ellena mia sorella lascio uno delli due miei uestiti ... et lascio alla medesima tutte le camise di me testatrice e ciò similmente iure legati.

---

⁸⁰ Alvise Mocenigo (IV.), mletački dužd od 1763. do 1778. godine.

⁸¹ Giovanni (Zuanne) Moro, zadarski knez od 1762. do 1764. godine.

Item disse: Lascio all'Altare della Beata Vergine di Buon Gaudio in San Simeone, o sia della Concetione doue sono descritta per sorella ut ante, le mie perle da collo in tanti filzi quanti sono, e seruirono a mio uso ...

Item disse: lascio iure legati et in segno d'affetto al Signor Capitano Zuanne Antiuari mio fratello, e similmente alli quattro di lui figli maschi ducati due da lire 6,4 per ducato di questa moneta per cadauno.

Nel resto ueramente di cadauni miei beni, ragioni, e attioni ... herede uniuersale uoglio che sia il Signor Capitano Tenente Antonio Zolatti mio cordialissimo et amatissimo consorte ...

....

Fatto in Zara nella casa d'abitazione della predetta Signora testatrice situata dirimpetto alla Chiesa di San Simeone. Presenti il Reuerendo Signor Don Giacomo Soza, et il Signor Nicolò Visinoni testimonii chiamati, e pregati.

Lovorka ČORALIĆ: VENETIAN OFFICERS, PRIESTS, CITIZENS – TRACING
PEOPLE FROM BAR IN ZADAR (XVIIth-XVIIIth century)

Summary

In the early modern period, during the Venetian-Turkish wars, Zadar, as the capital city of the Venetian province of Dalmatia, represented one of the most powerful military strongholds of the Republic of Saint Mark on the eastern Adriatic. In the XVIIth century, during the period when two especially significant and long lasting Venetian-Turkish conflicts took place (the Candian and the Morean war), numerous military units, assembled by men from the broader area of the then contemporary (and former) Venetian territories from Istria to Albania, were active in Zadar and its surrounding area. In this article the author, using material from the State Archive in Zadar (wills and inventories from the fund of Records of the Zadar Notaries), draws attention to the presence and the activities of a number of people from Bar in Zadar (but also on the broader area of the east Adriatic littoral) during the second half of the XVIIth century and up to the sixties of the XVIIIth century. The article describes nine wills, a codicil (supplement to a will) and an inventory that were written in Zadar in the period from 1662 to 1764. The number of people from Bar who, as direct bearers (makers of the will) of these documents, are mentioned in the documents is not large (up to nine persons). However, the total number – including indirect references to people from Bar and emigrants from the place – in the texts of the same documents is much larger. The summary analysis of the structure of professions of this group of Zadar citizens reveals a prevalence of the military profession (officers in Venetian military service). This data in large part is in agreement with the general structure of Zadar immigrants whose origins were in Venetian Albania who had moved to the city during the Venetian-Turkish wars. Although the majority of immigrants had come from the city of Bar itself (excepting one instance where the immigrant came from the vicinity of Bar), it is evident that many of them very early, even before arriving in Dalmatia and in Zadar, had lived in cities which are geographically near to Bar but which did not fall under Turkish jurisdiction (Budva, Herceg-Novi). Furthermore, the people from Bar in Zadar, as is the case with the largest number of immigrants from other areas and cities from Boka Kotorska to Skadar and Drivast, cannot be considered a classic immigrant group but as individual examples of immigration.

Wills as well as other documents of people from Bar in Zadar give exceptionally valuable evidence about people but also about the space and the events that unfolded there. A careful analysis of their content, at times very extensive and complex, reveals their social status and position, their economic opportunities and professional interests, their relations with church institutions and spiritual figures, their ties with their place of origin and – above all – it gives us a full spectrum of facts about numerous families and individuals sharing a similar life and a similar fate. This is the reason why these documents are, while relevant to Bar itself and its people, also testimony about numerous other participants (frequently unrecorded or insufficiently noticed in historiography) in the turbulent (war) times on the broad space from Venice and Istria, through Dalmatia to Boka Kotorska and Albania.

At the end of the article in the appendix the reader can find complete or partial copies of a number of wills made by Bar immigrants in Zadar.

Key words: Dalmatia, Venetian Albania, Venetian Republic, Zadar, Bar, early modern times, military history, social history, demography, migrations.